

Fellessak 4/17: Fastsetting av kvote og område for lisensfelling av ulv i etablerte ulverevir 2017-2018

Sekretariatene i region 4 og 5 anbefaler overfor rovviltnemndene at det fattes vedtak om:

- Åpning for lisensfelling av ulv innenfor reviområdene til Julussaflokken og Osdalsflokken
 - En kvote på inntil 16 dyr innenfor disse reviområdene
 - Fellingsperioden fastsettes til 1. januar til 15. februar 2018
-

1 Bakgrunn

Det ble under behandlingen av St.meld. nr. 21 (2015-2016) i Stortinget vedtatt at bestandsmålsettingen for ulv skal være 4-6 årlige ynglinger. Av disse skal 3 ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige, skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5.

Gjennom forskrift om forvaltning av rovvilt, fastsatt ved Kgl. res. den 18.3.2005, er de regionale rovviltnemndene gitt myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling etter forskriftens § 10 når bestandene ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for hver enkelt art i regionene.

Rovviltnemndene i region 4 og 5 har besluttet å behandle lisensfelling av ulv i 2017/2018 som to separate vedtak. I dette vedtaket behandles lisensfelling av ulv innenfor etablerte ulverevir. Dette omfatter reviområder innenfor ulvesonen samt reviområdene til Julussa og Osdalsflokken som i hovedsak ligger utenfor sona. Vedtak om lisensfelling av ulv utenfor ulvesonen og utenfor reviområdene til Julussa og Osdalen behandles i egen sak.

2 Politiske føringer

Stortinget behandlet i juni 2016 Meld. St. 21 (2015-2016) Ulv i norsk natur. Det ble blant annet fattet følgende vedtak som angår rovviltnemndenes vedtak om lisensfelling av ulv:

- Område 2, 3 og 7 i dagens ulvesone skal tas ut, for øvrig skal ulvesonen videreføres som i dag.
- Bestandsmålet for ulv i Norge skal være 4–6 ynglinger per år, hvorav 3 skal være helnorske ynglinger, også ynglinger utenfor ulvesonen teller med. Ynglinger i grenserevir skal telle med på en faktor på 0,5.
- I tillegg er prinsippet om geografisk differensiert forvaltning (soneforvaltning) videreført.

Videre er prinsippene i rovviltforlikene av 2004 og 2011 lagt til grunn for den videre forvaltning av ulv i norsk natur. Dette innebærer at forvaltningen av ulv skal skje innenfor rammene av internasjonale forpliktelser etter Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven. Flertallet i Energi- og miljøkomiteen har påpekt at en tydelig soneforvaltning (geografisk differensiert forvaltning) er i samsvar med føringene i rovviltforlikene av 2004 og 2011.

For lisensfelling av ulv er hovedregelen at det ikke fastsettes kvote innenfor ulvesonen dersom ikke bestandsmålet er nådd.

Det er i dag en målsetting at ulvebestanden skal forvaltes slik at den ligger så nær det nasjonalt fastsatte bestandsmålet som mulig. Samtidig skal ulv forvaltes innenfor rammene av Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven, som blant annet oppstiller som vilkår at felling kun kan tillates når det er skademotivert eller skal forebygge annen alvorlig skade på eiendom.

3 Regelverk

I. Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven trådte i kraft 1. juli 2009. Loven gir omfattende bestemmelser for forvaltningen av naturens mangfold. Forskrift om forvaltning av rovvilt er hjemlet i viltloven og naturmangfoldloven. Naturmangfoldloven bestemmelser gir føringer for vedtak som gjelder rovviltets forvaltning. Noen av de viktigste bestemmelsene gjengis under.

§ 2. (Definisjoner)

g. Lisensfelling: Felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet og det kreves at jegeren er registrert som lisensjeger i Jegerregisteret for å kunne delta.

§ 8. (kunnskapsgrunnlaget)

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

§ 9. (føre-var-prinsippet)

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

§ 10. (økosystemtilnærming og samlet belastning)

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

§ 12. (miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder)

For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.

§ 18. (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene)

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

- b) for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom.
- c) for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning.

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

II. Forskrift om forvaltning av rovvilt

Følgende bestemmelser med tilhørende kommentarer gjelder bestandsmål, vurdering av hvorvidt de regionale nemndene har myndighet til å fatte vedtak, og fastsetting av kvote for lisensfelling av ulv:

§ 3 Nasjonale bestandsmål og bestandsovervåking

I Norge skal det årlig være 65 ynglinger av gaupe, 39 ynglinger av jerv og 13 ynglinger av bjørn. Det skal være 4–6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. (...)

Kommentarer til § 3, første ledd:

(...) At bestandsmålet for ulv er fastsatt som et intervallmål på 4–6 årlige ynglinger av ulv (der 3 ynglinger skal være helnorske) gir forvaltningsmyndighetene et ekstra handlingsrom når vedtak om uttak skal fattes. Forhold som omfanget av ulovlig felling og innavlsnivå vil være viktige i vurderingen av om man skal legge seg høyt eller lavt innenfor intervallet. Intervallmålet vil også gjøre det enklere med dialog og samarbeid med svenske myndigheter om forvaltning av ulv i grenserevir.

Uavhengig av bestandsmålet må imidlertid de alminnelige vilkårene for felling være oppfylt, dvs. at felling bare tillates dersom hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav b og c er oppfylt, felling ikke truer bestandens overlevelse og det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning.

(...)

Som tidligere skal man søke å oppnå bestandsmålet for ulv innenfor ulvesonen. Terskelen for felling innenfor forvaltningsområdet vil være høyere enn utenfor forvaltningsområdet.

Når bestandsmålet for ulv er nådd, dvs. når det foreligger minst 4 ynglinger av ulv, der ynglinger i grenserevir teller med en faktor på 0,5, og revirene for minst 3 av disse i sin helhet ligger i Norge, har rovviltnemndene myndighet til å fatte vedtak om kvote for skadefelling eller lisensfelling av ulv, jf. forskriften § 7, § 8 og § 10.

§ 7. Generelle bestemmelser om vedtak fattet av rovviltnemnden

Rovviltnemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11 når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndens myndighet skal for ulv og bjørn baseres på de siste dokumenterte data om siste års ynglinger fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd. Tilsvarende skal nemndens myndighet for gaupe og jerv baseres på gjennomsnittet av dokumenterte data om ynglinger de tre siste årene fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt. Rovviltnemndens vedtak skal bygge på den regionale forvaltningsplanen for rovvilt, data om biologiske og bestandsmessige forhold og om skade- og konfliktsituasjonen, jf. forskriften § 3 tredje ledd og § 6.

(...)

Etter at vedtak om kvote for felling er fattet etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11, skal irregulær avgang av rovvilt innenfor regionen belastes den kvote som er bestemt av rovviltnemnden.

Kommentarer til § 7, annet ledd:

Annet ledd regulerer hva rovviltnemnden skal legge vekt på ved vedtak om kvote for betinget skadefelling, lisensfelling og kvotejakt på gaupe og antall dyr som kan felles ved slik felling eller jakt.

Ved vurdering av felling eller jakt skal rovviltnemnden gjøre en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling og sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen. Kravet til presisjon i forvaltningsvedtak både med hensyn til bruk av skadefellingstillatelser og kvotejakt/lisensfelling øker jo nærmere ned mot de nasjonale bestandsmålene den aktuelle rovviltart forvaltes.

For ulv vil dette innebære at rovviltnemnden ikke kan fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller et revirmarkerende par dersom den «norske» del av ulvebestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir. Om det i tillegg til disse familiegruppene eller revirmarkerende parene er dokumentert ytterligere revirmarkerende par eller familiegrupper som forventes å bringe antallet ynglinger over det nasjonale måltallet, må rovviltnemndene drøfte seg frem til i hvilken grad det skal tillates en ny etablering kontra å beholde de eksisterende familiegruppene eller revirmarkerende parene som grunnlaget for neste yngling. (...)

§ 10. Kvote for lisensfelling på gaupe, jerv, bjørn og ulv

Dersom vilkårene i forskriften § 7 er oppfylt, kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av gaupe, jerv, bjørn og ulv.

Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning.

Vedtak etter første ledd som gjelder ulv i regionene 4 og 5 skal fattes av rovviltnemndene i disse to regionene i fellesskap.

4 Om rovviltnemndenes myndighet til å fatte vedtak om lisensfelling av ulv

Rovviltnemndene har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling, jf. forskriften §§ 7 og 10, når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndens myndighet skal for ulv baseres på dokumenterte data om siste års ynglinger som fremgår av endelig statusrapport fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd.

Sekretariatene i region 4 og 5 viser til at det i siste offisielle statusrapport fra bestandsovervåking av ulv fremgår at det var totalt 7,5 ynglinger, der grenserevir teller med en faktor på 0,5. Av disse var 4 i helnorske revir. Bestandsmålsettingen for ulv i region 4 og 5 er 4-6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesona medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. Dette innebærer at rovviltnemndene i region 4 og 5 har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling av ulv i henhold til rovviltforskriften §§ 7 og 10.

5 Sekretariatenes vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav b og c

Innledning

Det har vært en utbredt forståelse av at når bestandsmålene for rovvilt er nådd, skal bestandene kunne reguleres gjennom kvotejakt og lisensfelling, jf. også Innst. S. nr. 174 (2003-2004), der det heter: «*Hver region skal ha en forvaltning som sikrer konfliktforebygging, jakt og felling innenfor de rammer som nevnte minimumsmålsettinger og viltloven setter. Regionene skal ha størrelse som tilfredsstillende rovviltets arealkrav, og som muliggjør en bestandssituasjon som tillater en regional forvaltning av rovvilt (jakt og felling samt skadeforebyggende tiltak)*». Da bestandsmålet for ulv ble nådd i 2016, var det derfor en forventning om at man skulle kunne begynne å forvalte ulvebestanden ved å kunne felle familiegrupper, og at dette også gjaldt innenfor sonen.

Gjennom klagebehandlingen av rovviltnemndenes vedtak av 16.9.2016 om lisensfelling innenfor ulvesonen og i Osdalsreviret, slo KLD fast at vilkårene for felling ikke var til stede, jf. brev av 22.12.2016. Begrunnelsen for vedtaket var at skadeomfanget og skadepotensialet for samtlige revirer var svært begrenset, og at det foreligger andre tilfredsstillende løsninger enn felling. Det var ikke fullt ut samsvar mellom fastsatt bestandsmål og det rettslige grunnlaget for å gjennomføre lisensfelling.

Med bakgrunn i dette ble ulvesaken debattert gjentatte ganger på Stortinget vinteren og våren 2017. Den 31.1.2017 fattet Stortinget flere anmodningsvedtak, der Stortinget blant annet ba regjeringen fremme en sak om hvordan forvaltningen av ulv, herunder adgangen til lisensfelling, kan gjennomføres i samsvar med Stortingets vedtak i Innst. S. 330 S (2015-2016), gjeldende regelverk og internasjonale konvensjoner. Stortinget la særlig vekt på hvordan naturmangfoldloven § 18 første ledd, bokstav b og bokstav c kan tillegges vesentlig vekt i vedtak om lisensfelling av ulv.

Regjeringen fremmet i Prop. 63 L (2016-2017) forslag om å skrive Bernkonvensjonen artikkel 9 første ledd, siste strekpunkt inn i naturmangfoldloven. Forslaget var at det skulle tas inn et nytt annet ledd i naturmangfoldloven § 18, for at Kongen kan tillate, i strengt kontrollerte former, på selektivt grunnlag og i begrenset utstrekning, fangst, forvaring og annen skjønnsom bruk av enkelte individer av jerv, bjørn og ulv i et lite antall.

Energi- og miljøkomiteen behandlet saken i Innst. 257 L (2016-2017). Et flertall viste til samarbeidsavtalen, hvor partene var enige om at naturmangfoldloven ligger fast, men praktiseringen skal gjennomgås. Flertallet ønsker derfor ikke å endre naturmangfoldloven slik det var foreslått i lovproposisjonen. Et annet flertall viste til at det ikke er behov for lovendringer for å imøtekomme og forvalte ulv ut i fra Stortingets vedtak av 6.6.2016. Stortinget fattet følgende vedtak:

«I

Stortinget ber regjeringen endre rovviltforskriften, slik at naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b inngår som del av hjemmelsgrunnlaget for betinget skadefelling og lisensfelling av ulv, og at naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c inngår som del av hjemmelsgrunnlaget for lisensfelling av ulv.

II

Stortinget ber regjeringen legge flertallsmerknadene i denne innstillingen (Innst. 257 L (2016–2017)) til grunn for videre oppfølging, praktisering og forvaltning av ulv i Norge.

III

Stortinget ber regjeringen foreta en faglig gjennomgang av den norske delbestanden av ulv.»

I det videre vil sekretariatene vurdere hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, først ledd, bokstav b og c for lisensfelling av ulv innenfor etablerte familiegrupper og par.

5.1 Vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, bokstav b for lisensfelling av ulv

I naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav b heter det:

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk (...)

b. for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom,

(...)

Vedtaket etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Formålet med uttak etter nml. § 18, bokstav b er å forhindre skade. Det er ikke slik at felling kan skje i alle tilfeller når ett av vilkårene i § 18, første ledd, er oppfylt. Etter annet ledd kreves det i tillegg både at uttak ikke truer bestandens overlevelse og at formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

5.1.1 Skader på husdyr og tamrein

Sentrale føringer

Naturmangfoldloven krever at det foreligger en viss risiko for skade av et visst omfang, jf. også brev av 20.12.2016 fra KLD. Bernkonvensjonen krever at formålet med felling er å avverge «serious damage», mens loven etter sin ordlyd krever at formålet er å avverge «skade». Loven må likevel forstås slik at den oppstiller et visst minstekrav til skadens alvorlighetsgrad og omfang. Ikke enhver skade på de verdier som er nevnt i § 18 første ledd b, kan anses for å åpne for uttak. I praksis er det skade på husdyr og tamrein som er de vanlige skadetyperne. Energi- og miljøkomitèen har i sine flertallsmerknader, jf. Innst. 257 L (2016-17) understreket at også hund skal være omfattet av begrepet «husdyr».

Mulighetene for felling på grunn av potensialet for skade på husdyr og tamrein var et spørsmål som ble grundig vurdert av departementet i forbindelse med klagesaken om lisensfelling av ulv. Både Klima- og miljødepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet kom da til at det ikke var

hjemmel for felling av disse hensyn, jf. prop. 63L (2016-17). Ifølge prop. 63L (2016-17) mener departementet, ut fra en samlet vurdering av de mottatte innspillene, at dette var en riktig vurdering i den konkrete saken. Behandlingen i Stortinget har etter sekretariatenes oppfatning ikke gitt noen utvidet tolkning av nml. § 18 bokstav b) når det gjelder kravet om at det må foreligge skader, eller et potensiale for skader, av et visst omfang.

Sekretariatenes vurderinger

I områder hvor ulv kan komme i kontakt med beitedyr vil det alltid være en mulighet for at skader kan oppstå. Skadepotensial sier noe om hvor stor denne muligheten er i en gitt situasjon. Skadepotensialet kan reduseres ved å gjøre tiltak som skiller beitedyr og ulv, f.eks. med rovdyravvisende gjerde. Skadepotensialet kan også reduseres ved å endre produksjon til husdyrhold som er mindre utsatt for ulveangrep, som ved omlegging fra sau til storfe. Selv om skadepotensialet ved begge disse driftsformene er begrenset, vil det aldri kunne elimineres helt.

Det er relativt få dokumenterte tap av sau til rovvilt innenfor ulvesona og i områder utenfor sona som berøres av revirene Julussa og Osdalen, da det er gjennomført omfattende tilpasninger i saueholdet som følge av rovviltbelastningen. Enkelte år peker seg ut med høyere skadeomfang. De fleste av disse skadene knytter seg imidlertid til enkelthendelser, der ulv har kommet seg innenfor gjerder som har hatt svakheter eller ikke har tilfredsstilt standarden for rovdyravvisende gjerder. Slike hendelser har blitt fulgt opp med tiltak for å forebygge fremtidige skader, blant annet ved at det bevilges midler til forsterkning av gjerder. Det aller meste av sauene innenfor ulvesona beiter på inngjerdet areal, med unntak av et område i Asker og Bærum hvor det beiter ca. 3400 sau fritt på utmarksbeite. Det slippes heller ikke sau på utmarksbeite i områder utenfor sona som berøres av Julussareviret eller Osdalsreviret. Skadeomfang og skadepotensial på sau innenfor etablerte reviområder er etter sekretariatenes oppfatning begrenset. Sekretariatene kan ikke se at omfanget av skader og skadepotensial er større i noen av reviområdene enn det som ble lagt til grunn for de områdene som var omfattet av departementets klagevurdering.

Beiting på innmarksbeite er et effektivt forebyggende tiltak som det årlig gis tilskudd til i rovdyrprioriterte områder. Det gis også tilskudd til oppsetting av rovdyravvisende gjerder innenfor budsjettammene som er avsatt til forebyggende tiltak. Det foreligger derfor andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling for å forebygge skader på sau. Sekretariatene vil likevel påpeke at beiting på innmarksbeite kan medføre ulemper, blant annet knyttet til snylteproblematikk, dårligere produksjonsresultater og dårlig utnyttelse av fôrressursene.

I en rekke kommuner i Hedmark, både innenfor og utenfor ulvesona, slippes storfe fritt på utmarksbeite. Det er økt interesse for å utnytte utmarksressursene til storfebeite, og vi forventer en ytterligere økning. En større satsing på storfe på utmarksbeite er i Hedmark også en tilpasning til økte rovviltbestander da storfe i mindre grad er utsatt for ulveangrep på beite. I perioden fra 2010 er det dokumentert 10 ulveskader på storfe i innenfor ulvesona og innenfor områder utenfor sona som berøres av Julussaflokken og Osdalsflokken. Fem av disse skadene oppsto i 2016 på grensen mellom Åmot og Rendalen kommune, hvor ett av skadetilfellene kunne knyttes til hannen i Osdalsflokken på bakgrunn av DNA som ble funnet på stedet. De fire andre dyrene ble skadet, men ikke avlivet i samme område. Skadeomfang på storfe de senere år er i størst grad dokumentert i områder som

grenser mot Osdalsreviret. Departementet har i sin klagebehandling vurdert skadeomfang og skadepotensial i Osdalsreviret å være svært begrenset, og ikke tilstrekkelig til å åpne for lisensfelling etter naturmangfoldloven § 18, bokstav b. Sekretariatene er derfor av den oppfatning at kravet til skadeomfang og skadepotensiale heller ikke er oppfylt innenfor andre revirer. I den sammenheng vises det også til at terskelen for felling vil være høyere i revirer innenfor ulvesona.

Det vil i mange tilfeller være mulig å forebygge skader på storfe i en akutt situasjon fordi de går samlet på utmarksbeite. I akutte situasjoner kan man søke om tilskudd til ekstraordinært tilsyn med dyra, eller tidlig nedsanking. Det gis også tilskudd til radiobjeller. Det foreligger derfor andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling for å forebygge skader på storfe.

I perioden fra 2010 er det dokumentert 42 hunder angrepet av ulv innenfor ulvesona og de områdene som berøres av Osdalsreviret og Julussareviret. Departementets har i sin vurdering vist til et gjennomsnittlig tap av seks hunder de siste fem årene. På bakgrunn av dette har departementet vurdert skadeomfang og skadepotensial som svært begrenset og ikke tilstrekkelig til å åpne for lisensfelling etter naturmangfoldloven § 18, bokstav b. Ut ifra den siste tilgjengelige kunnskapen om dokumenterte skader på hund, anser sekretariatet at skadeomfang og skadepotensiale også nå må ha ansees å være svært begrenset.

Skader på hund kan også forebygges ved å jakte uten hund, eller jakte med hund i bånd i områder med kjent ulveforekomst. Det foreligger derfor andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling for å forebygge skader på hund.

Det er ikke tamreindrift innenfor noen av de kjente reviområdene, og det totale tapsomfanget av tamrein forårsaket av ulv er også begrenset. Sekretariatet viser til departementets vurderinger i klagebehandlingen, der det fremgår at skadeomfang og skadepotensial med hensyn til tamrein ikke kan tillegges nevneverdig vekt.

Skadeomfanget på sau er vesentlig større utenfor ulvesona, i prioriterte beiteområder. Det er godt dokumentert at disse skadene i hovedsak er forårsaket av ulv som er født i svenske revir, mens ulver født i norske revir i størst grad vandrer østover. Det har imidlertid forekommet tilfeller der ulver født i norske revir har kommet inn i prioriterte beiteområder. Gjennom analyser av DNA er det for eksempel dokumentert at en valp fra Osdalsreviret oppholdt seg i et prioritert beiteområde i Sjølendalen i løpet av sommeren 2016. Det ble dokumentert svært mange skader i dette området i løpet av beitesesongen. Selv om det ikke kan dokumenteres at dette individet har forårsaket skader på sau, må en likevel anse at den utgjorde et skadepotensial i et område med stort antall dyr på utmarksbeite. Denne ulven gikk senere tilbake og oppholdt seg innenfor Osdalsreviret en periode før den vandret østover og inn i Sverige.

Det kan antas at når antall ynglinger i norske revirer øker utover fastsatt bestandsmål, øker frekvensen av norskfødte ulver som vandrer vestover og inn i prioriterte beiteområder. Dermed øker også risikoen for skader på sau og tamrein. Når man også er i en situasjon der bestandsmålet er nådd, forventes det at bestanden forvaltes ned til bestandsmålet for å forhindre økt tap. Samtidig er det også slik at det totale skadeomfanget i større grad har sammenheng med antallet ynglinger i svenske revir eller i grenserevir, enn med antallet ynglinger på norsk side (Wabakken et.al 2017). Sekretariatene viser for øvrig til departementets betraktninger knyttet til utvandrende ulver som

utgjør skadepotensiale i helt andre områder. Departementet fastslår at skadepotensial i andre områder, som følge av unge ulvers utvandring fra norske revir, ikke kan tillegges vekt.

Departementet la i sin klagebehandling sist vinter til grunn at skadepotensialet for husdyr og tamrein innenfor revirene som ble omfattet av klagebehandlingen var svært begrenset. Det ble vist til at det ikke slippes sau fritt på utmarksbeite i de aktuelle revirområdene eller i nærliggende områder. Det er heller ikke tamrein innenfor revirområdene. Departementet har videre vurdert at også skadepotensialet for storfe og hund var svært begrenset, samt at det foreligger andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling.

Sekretariatene har lagt til grunn den siste tilgjengelige kunnskapen om skader på husdyr og tamrein forårsaket av ulv, forekomsten av beitedyr og beitebruksmønster. På bakgrunn av dette er det sekretariatenes oppfatning at skadeomfang og skadepotensial innenfor ulvesona og de områdene utenfor sona som benyttes av Julussaflokken og Osdalsflokken er begrenset. Det foreligger per i dag andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling. Sekretariatene viser til kravet til omfang av skader og skadepotensial som er lagt til grunn ved departementets klageavgjørelse, og anser at det ikke foreligger et tilstrekkelig grunnlag for å åpne for lisensfelling i etablerte revirer etter naturmangfoldloven § 18, bokstav b.

5.1.2 Skader på eiendom

I prop. 63 L (2016-17) heter det at departementet anser at det kan anføres argumenter for at bestemmelsen i nml. § 18 b) også omfatter jaktrettigheter. Lovens ordlyd synes imidlertid å ha skade på fysisk eiendom for øye. Med bakgrunn i forarbeidene og Backers kommentarutgave til naturmangfoldloven er det departementets vurdering at det ikke er hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b, ut fra hensyn til jaktrettigheter, for et slikt vedtak som ble truffet av rovviltnemndene i 2016. Det foreligger ikke flertallsmerknader fra energi- og miljøkomitèen når det gjelder hensynet til jaktrettigheter som grunnlag for felling med hjemmel i nml. § 18, bokstav b.

Vurderinger omkring mulighet for felling ut fra hensynet til jaktutøvelse og næringsvirksomhet er derfor diskutert videre i kapittelet om vurderinger etter nml. § 18 bokstav c.

5.2 Vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, bokstav c for lisensfelling av ulv

I naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav c heter det:

§ 18. (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene)
Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk (...)
c. for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning,
(...)

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

På tilsvarende måte som for felling for å avverge skade etter nml. § 18, bokstav b), kreves det etter annet ledd både at uttak ikke truer bestandens overlevelse og at formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Denne bestemmelsen inneholder to ulike deler, «allmenne helse- og sikkerhetsmessige hensyn» og «andre offentlige interesser av vesentlig betydning» som begge kan utgjøre et hjemmelsgrunnlag for felling.

5.2.1 Helse- og sikkerhetsmessige hensyn

Sentrale føringer

I prop. 63 L (2016-17) heter det at uttak av særskilte individer som utgjør en reell trussel omfattes av bestemmelsen, mens frykt som er reelt forankret i risiko for skade på annet enn mennesker må vurderes etter § 18 b). Videre vil frykt, med grunnlag i en naturlig språklig forståelse av vilkåret «helse- og sikkerhetsmessige hensyn», ikke omfattes.

I Innst. 257 L (2016-17) heter det at komiteen har merket seg at regjeringen skriver i proposisjonen at etter en naturlig språklig forståelse av vilkåret «allmenne helse- og sikkerhetsmessige hensyn» vil frykt ikke omfattes. Komiteen har videre merket seg professor Fauchalds innspill:

«(...) Det kan ikke være tvil om at også psyko-sosiale aspekter ved helse kan være omfattet av § 18 (1) c. imidlertid må det kreves klare bevis for at det dreier seg om noe mer enn motvilje mot ulv og at det er en frykt som har en reell begrunnelse. Videre er det et krav om at helsehensynene skal være «allmenne». Dette innebærer at en enkeltpersons frykt ikke kan være avgjørende.»

Komiteen ser at det kan være ulike syn på hvordan begrepet «allmenne helse- og sikkerhetsmessige hensyn» kan gi grunnlag for uttak av ulv.

Sekretariatenes vurderinger

Vi er kjent med at både deler av lokalsamfunn og enkeltpersoner opplever en frykt for ulv som opptrer relativt nært til bosetning og der folk ferdes.

Sekretariatene viser til behandlingen i komiteen og i Stortinget. Det er etter vår oppfatning ikke dokumentert at det innenfor ulvesonen er ulver som utgjør en reell og konkret risiko for skade på mennesker. Sekretariatene anser også at Stortinget ikke har utvidet tolkningsrommet utover det som framgår av proposisjonen mht. begrepet «allmenne helse- og sikkerhetsmessige hensyn». I stedet er problemstillingen omkring allmenn frykt i befolkningen diskutert som grunnlag for felling under begrepet «andre offentlige interesser av vesentlig betydning». Vi viser derfor til nærmere drøftinger og vurderinger nedenfor.

5.2.2 Andre offentlige interesser av vesentlig betydning

Sentrale føringer

Av Prop. 63 L (2016-2017) går det fram at det kan være en viss mulighet for å trekke inn redusert livskvalitet, legitimitet av ulveforvaltningen mv. under vilkåret «*andre offentlige interesser av vesentlig betydning*» etter en ordlydsfortolkning av bestemmelsen. De opprinnelige lovforarbeidene underbygger ikke en slik forståelse, men det foreligger avgjørelser i høyesterett som peker mot at også slike «etterarbeider» i Stortinget kan tillegges en viss vekt.

Energi- og miljøkomitèen* viser til at det verken i Bernkonvensjonen eller i naturmangfoldloven er nærmere angivelser av hva slags offentlige interesser som anses å oppfylle vilkårene. Flertallet legger til grunn at den enkelte medlemsstat har en viss frihet i å definere hva slags offentlige interesser som i hvert enkelt tilfelle kan oppfylle vilkårene for vedtak om uttak. Videre viser komiteen også til at bestemmelsen i hvert enkelt tilfelle stiller krav til at den eller de aktuelle offentlige interesser må være av «vesentlig betydning».

Begrepet «*andre offentlige interesser av vesentlig betydning*», trekker i utgangspunktet i retning av annet enn private interesser, jf. prop. 63 L. Dessuten må disse ha «*vesentlig betydning*». Summen av private interesser vil kunne overlappes med offentlige interesser, og det som i utgangspunktet er en privat interesse kan få karakter av en offentlig interesse hvis det berører tilstrekkelig mange.

Hensynet til å ivareta næringer som utmarksbeite og jakt kan være relevant, jf. prop. 63 L. En kan også tenke seg at innskrenket livsutfoldelse på grunn av frykt for ulv (eller andre store rovdyr) for en større gruppe mennesker og over tid, kan anses å berøre offentlige interesser. Interessene må, som det fremgår, være av vesentlig betydning. Hensynet til naturmangfold er markert som en svært viktig offentlig interesse gjennom beskyttelsen i Grunnloven § 112.

Ved behandling i komitèen har denne uttalt at distriktpolitiske hensyn må anses som en vesentlig offentlig interesse etter § 18, bokstav c. Dersom ulvebestanden virker negativt på den distriktpolitiske målsettingen om å opprettholde en spredt bosetting i Norge, kan det gi hjemmel for uttak. En sammensatt vurdering av ulike faktorer må avgjøre om dette vilkåret er oppfylt. Videre har komitèen uttalt at negativ påvirkning på bl.a. beitenæring, annen næringsvirksomhet, jakt, lokalbefolkningens trygghet og psykososiale forhold av generell karakter, må anses som faktorer som kan oppfylle vilkåret om distriktpolitiske hensyn. De understreker at Bernkonvensjonens prioritet etter artikkel 2 til å bevare bestandene ut fra økologiske, vitenskapelige og kulturelle krav skal respekteres. Det må derfor være overveiende sannsynlig at ulvebestanden virker negativt inn på nasjonale distriktpolitiske hensyn dersom uttak skal tillates. Jaktutøvelse, både som grunnlag for nærings- og friluftaktiviteter, er viktige distriktpolitiske hensyn som kan tillegges vekt dersom en stadig voksende rovviltbestand innvirker på hjorteviltbestanden i en slik grad at grunnlaget for jaktutøvelsen blir dokumentert å være vesentlig forringet. Komitèen viser til at beitebrukere er private næringsdrivende, men det er en offentlig interesse at vi har sau, rein og storfe på beite og at det er økonomisk aktivitet i distriktene.

Energi- og miljøkomitèen understreker at vurderingen av hvorvidt vilkårene som omfattes av begrepene «*offentlige interesser av vesentlig betydning*» er oppfylt, må foretas i det enkelte vedtak

om felling. Lisensfelling kan kun tillates når uttak ikke truer bestandens overlevelse, det ikke er funnet annen tilfredsstillende løsning, og når de offentlige interesser som foreligger anses å være av vesentlig betydning. Interesseavveiningen som må foretas i hht. nml. § 18 c skal være av dynamisk karakter. Dette innebærer at i perioder der bestanden er over bestandsmålet, skal terskelen senkes for når vilkårene for felling for å ivareta offentlige interesser er oppfylt. Flertallet understreker at myndighetene ved vedtak om uttak må vise hvordan interesseavveiningene er foretatt og at den er rasjonelt begrunnet.

I henhold til Prop. 63 L (2016-17) skal det mye til for å tillate felling etter dette alternativet i § 18. Det må også gjøres en vurdering opp mot prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning. Spesielt gjelder det innenfor ulvesonen, der terskelen for felling skal være høy.

Komitèen viser til at Stortinget har bestemt at prinsippet om en tydelig soneforvaltning av rovvilt skal legges til grunn i rovviltforvaltningen. Dette innebærer at man skal forvalte rovdyr og beitedyr så adskilt som mulig, og at for å nå dette målet har man delt inn landet i områder prioritert for rovvilt og områder prioritert for beitedyr. I områdene som er prioritert for beitedyr skal det være lav terskel for å ta ut rovdyr som kan gjøre skade. Rovviltpolitikken de siste årene har vært forankret i brede forlik i Stortinget. Et bredt flertall sto bak vedtaket i Stortinget 6. juni 2016, som var begrunnet i avveiningen av hensynet til å sikre en levedyktig bestand av ulv på den ene siden, og en ivaretagelse av andre brede offentlige interesser på den andre siden. Slike avveininger gjort av flertallet på Stortinget skal være styrende for den bestandsforvaltning av ulv som rovviltmyndighetene har ansvar for.

*Merknader fra Energi- og miljøkomiteen (enstemmige/flertallsmerknader)

Sekretariatenes vurdering

Jaktutøvelse og reduserte inntekter fra jakt

I behandlingen av prop. 63 L er det lagt til grunn at «jaktutøvelse, både som grunnlag for nærings- og friluftaktiviteter, er viktige distriktpolitiske hensyn som kan tillegges vekt dersom en stadig voksende rovviltbestand innvirker på hjorteviltbestanden i en slik grad at grunnlaget for jaktutøvelsen blir dokumentert å være vesentlig forringet».

For eiere av skog og annen utmarkseiendom utgjør jakt en del av inntektsgrunnlaget både i form av rettighetsbasert inntekter (jaktutbytte, inntekter fra utleie mm) og inntekter fra tjenester knyttet til jaktutleie. Påvirkningen på jaktutøvelse og inntekter fra jakt vil variere noe ut fra revirets størrelse, tetthet av byttedyr, antall ulver i revirer, tetthet av revir mv. Sekretariatene viser til at konsekvensene av et ulverevir likevel vil være en allmenn problemstilling, og ikke knyttet spesielt opp mot noen særskilte revirer. Saken blir derfor drøftet som en generell problemstilling.

Det er et generelt prinsipp i norsk viltforvaltning at man skal høste av et overskudd. Norge har nasjonale mål om å ivareta et artsmangfold og de økologiske prosessene, jf. også naturmangfoldloven §§ 4 og 5. Rovdyr er predatorer, og har en viktig rolle i økosystemet. Bestanden av elg har i etterkrigstida vokst kraftig. Hovedårsakene til veksten var overgangen fra plukkhogst til bestandsskogbruket, rettet avskyting og få, eller ingen rovdyr. Delbestander av elg har i en periode

vært større enn det beiteressursene tåler i deler av Sør-Norge (Meld. St. 21 Ulv i norsk natur). De historisk høye tetthetene av elg medfører også betydelige kostnader i skogbruket på grunn av beiteskader hvert år. Som følge av dette har det i en periode i mange kommuner vært en relativt hard avskyting av elg. Høsting av elg har aldri vært på et høyere nivå enn på 1990-tallet.

På kommunal skala er det vanskelig å observere klare effekter av etablering av ulv på avkastningen i elgjakta i Norge (Meld. St. 21). Antall revirmarkerende par/familiegrupper av ulv ser ikke ut til å kunne forklare forskjellen i antall elger felt under jakta innenfor eller utenfor ulvesonen. Etablering av revir kan imidlertid få betydelige konsekvenser for den enkelte rettighetshaver. Siden elgjakt er viktig både økonomisk og som rekreasjon, vil konflikter med rettighetshavere og jegere kunne oppstå der det etableres ulverevir. Jegere og rettighetshavere kan imidlertid til en viss grad kompensere for tilstedeværelse av ulv gjennom å endre høstingsstrategien i elgforvaltningen.

Konfliktene knyttet til jaktutøvelse dreier seg i stor grad om mulighet for å kunne benytte løs hund under elgjakt og småviltjakt. Bruk av hund står sterkt i norske jakttradisjoner (Skogen et. al, 2013). Skogen m.fl. beskriver i sin sosiologiske studie om ulvekonflikter at hundehold er en viktig del av jegerens livsstil, og samarbeidet mellom hund og jeger føyer seg inn i de lokale jakttradisjonene. Det å ikke kunne bedrive tradisjonell jakt med løs hund i jaktområder påvirker den aktiviteten de aller helst vil beherske godt, jakta. I den videre drøftingen skiller vi på den rent faktiske/praktiske jaktutøvelsen og den utvidete problemstillingen som handler om sosiale virkninger av begrensningene for mulighetene til å drive tradisjonell jakt som før. Sistnevnte tema blir også diskutert videre i neste underkapittel, «Innskrenket livsutfoldelse og psykososiale forhold».

Jaktmetoder som baserer seg på bruk av løshund er risikabelt i områder med ulv. Tap av hunder til ulv skjer som oftest innenfor revir med stasjonære, revirmarkerende ulver (Wabakken et. al, 2017). Av 113 drepte hunder i en 22-årsperiode i Norge, var 107 drept innenfor ulvesonen. Det finnes imidlertid også ulverevir der hunder ikke er blitt drept.

I henhold til vedtatt politikk må det være overveiende sannsynlig at ulvebestanden virker negativt inn på distriktpolitiske hensyn dersom uttak skal tillates. Selv om jegere og rettighetshavere lokalt kan oppleve negative effekter av ulveetablering, mener sekretariatene at det ikke er sannsynliggjort, eller dokumentert at ulvebestanden innvirker på hjorteviltbestanden i en slik grad at grunnlaget for jaktutøvelse i sin alminnelighet er vesentlig forringet. Når det gjelder småviltjakt, fører ikke ulvens tilstedeværelse til reduserte bestander av småvilt. Men konflikten er blant annet knyttet til tapte inntekter fra utleie av jakt fordi jegerne velger andre områder å jakte i, der man uten risiko for ulveangrep kan benytte seg av løs hund/losende hund.

I vurderingen av om den negative *innvirkningen på praktisk jaktutøvelse* innenfor ulverevir kan oppfylle vilkår for felling etter nml. § 18, c mener sekretariatene at det må dokumenteres at det er et reelt behov for å kunne jakte med løshund, og at det ikke finnes andre tilfredsstillende løsninger. I vurderingen av «annen tilfredsstillende» løsning, må det legges til grunn en vurdering ut fra samfunnsperspektiv. Det vil si at en løsning som kan være u hensiktsmessig eller uønsket for den enkelte, likevel kan vurderes som tilfredsstillende for samfunnet fordi det må skje en interesseavveining mot andre viktige samfunnsinteresser. Ulemper ved å ha ulv, for eksempel bruk av bandhund framfor løshund innenfor ulverevir, må også ses i sammenheng med den differensierte forvaltningen, der det nødvendigvis må forventes en viss tilpasning av jaktutøvelsen innenfor

ulvesonen. Skader på hund kan i svært stor grad forebygges ved å jakte uten hund (småviltjakt), eller med hund i bånd i områder med kjent ulveforekomst. Vi viser også til at det lokalt er ulike tradisjoner for bruk av henholdsvis løs hund og bandhund på elgjakt.

Ut fra en faglig vurdering av den påvirkningen ulven har på elgbestanden i et nasjonalt og regionalt perspektiv, mener sekretariatene at det ikke er grunnlag for å si at bestandene er vesentlig forringet. Ulverevir kan imidlertid ha en negativ virkning på elgbestanden lokalt og måten man ønsker å drive jakt på. Det foreligger muligheter for andre tilfredsstillende løsninger enn felling av ulv med hensyn til praktisk jaktutøvelse og ulvens innvirkning på elgbestanden. Disse interessene gir etter sekretariatenes oppfatning derfor ikke alene hjemmel for felling av ulv på lisensfelling innenfor ulvesonen.

Både Osdalsreviret og Julussareviret ligger i hovedsak utenfor ulvesonen. Høgskolen i Innlandet har i kommunikasjon til Fylkesmannen i Hedmark angitt følgende arealfordeling basert på arealbruken 2016-2017; Osdalsreviret med 4 % innenfor ulvesona og 96 % utenfor ulvesona, Julussareviret med 33 % innenfor ulvesona og 67 % utenfor ulvesona. Sekretariatene viser til prinsippet om geografisk differensiert forvaltning, og at interesseavveiningene skal være noe ulike innenfor og utenfor ulvesonen. Terskelen for å kunne felle ulv i Osdalsreviret og Julussareviret vil være lavere enn terskelen for å kunne felle ulv i revirer som ligger innenfor ulvesona. Revirområdene for disse to flokkene ligger i hovedsak innenfor Rendalen og Stor-Elvdal kommuner. Begge disse kommunene kan betegnes som relativt næringssvake kommuner, der inntekter fra utmarksnæringer, i tillegg til tradisjonelt landbruk, spiller en viktig rolle. Det vises til rapporten *Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Hedmark* (ØF-rapport 09/2016). Sekretariatene anser på bakgrunn av dette at disse interessene ikke bare er av privat karakter, da de er med på å utgjøre et grunnlag for bosetting i distriktene.

Innskrenket livsutfoldelse og psyko-sosiale forhold

Når man ser bort fra konfliktene knyttet til landbruksnæring, handler ulvekonfliktene i grove trekk om utrygghet, bekymringer for barn/hunder/egen person og innskrenkede muligheter for friluftsliv og jaktutøvelse. Ved behandling i Energi- og miljøkomitèen har komitèen uttalt at negativ påvirkning på bl.a. jakt, lokalbefolkningens trygghet og psykososiale forhold av generell karakter, må anses som faktorer som kan oppfylle vilkåret om distriktpolitiske hensyn. Videre er det skapt en forventning om en aktiv forvaltning av ulvebestanden også innenfor ulvesona når bestandsmålet er nådd, for slik å avlaste enkelte kommuner/ bygder i en periode.

For utøvelse av tradisjonell jakt handler de negative virkningene av ulverevir om bl.a. mindre muligheter for bruk av løshund, fare for å miste jakthunden, men også at det går ut over livskvaliteten, det vil si at det har mer enn et materielt perspektiv, jf. punktet om utøvelse av jakt ovenfor. Jakt og friluftsliv er for mange en viktig årsak til å bo i distriktene.

En del mennesker føler frykt og ubehag ved å ha ulven i nærheten. Det handler om å føle utrygghet for barn under lek og på vei til skolen, og at det påvirker menneskers bruk av skogen til ulike friluftaktiviteter ellers. Det er viktig å anerkjenne og forstå den utryggheten som de som er direkte berørt føler. For å kunne fatte vedtak om felling av ulv basert på frykt, må det imidlertid enten være

klare bevis for at frykten har en reell begrunnelse, eller at det er sannsynliggjort en innskrenket livsutfoldelse på grunn av frykt for ulv for en større gruppe mennesker over tid. Samtidig er det også slik at meningene om ulv er svært varierende, også i ulveområder (Skogen et. al. 2013).

Norsk institutt for naturforsknings holdningsundersøkelse fra 2010 undersøkte også folks frykt for store rovdyr (Meld. St. 21). Undersøkelsen sammenlignet tall for hele landet, kommuner med faste bestander av rovvilt og kommuner uten fast etablering av rovvilt. Innenfor rovdyrområder var frykten størst for å møte bjørn (45,4 %), mens 43,5 % svarte «ingen» på spørsmålet om hvilke dyr du er mest redd for å møte. Videre svarte 32,8 % at de var redd for å møte ulv, mens andelen som fryktet orm, flått og elg var omtrent like store (17 % for hver av disse artene).

Ulver i Slettåsflokken i Trysil har i mange år vært beskrevet som nærgående av lokalbefolkningen og media (Zimmermann, Wabakken et.al, 2017). Fem individer av Slettåsflokken ble merket med GPS-halsbånd i januar 2017, samtidig som ni ulver fra naboflokken Osdalen også ble merket. Ulvene har vært fulgt opp i felt av Skandulv over en periode fra 7.2.-2.3. Man undersøkte klynger av GPS-posisjoner (clusterer), der ulvene har stoppet opp. En foreløpig analyse av Slettåsulvenes GPS-posisjoner viste at ulvene foretrakk å bruke områder mellom 500-2000 meter fra bebodde hus. Sett i forhold til andel areal med forskjellige avstander til bebodde hus, brukte ulvene de nærmeste 500 m fra hus mindre enn forventet på dagtid og omtrent som forventet på natta. Av de totalt 3095 posisjonene med 1-timesintervaller i Slettåsreviret var 0,7 % nærmere enn 50 m fra bebodde hus, samtlige tatt om natta. Den nærmeste heltimesposisjonen påvist på dagtid var 98 m fra et hus. Den korte studietida begrenser muligheten for å trekke allmenne konklusjoner om ulvenes adferd. Ut fra forflytningsmønster og clusterfunn er det trolig en avgjørende faktor for ulvenes arealbruk. Fordeling av elg i vinterkonsentrasjoner nær hus, men også tilgang til menneskeskapte åteplasser og dyp snø i høyden på denne årstida synes å forklare mye av ulvenes forflytningsmønster.

Sekretariatene viser samtidig til at i kommuner som har hatt ulv over noe tid, som for eksempel Trysil, er det gitt uttrykk for at det kan være en belastning som går utover folks livskvalitet. Sekretariatene mener at de ovennevnte problemstillingene som mange kan føle ved å bo i ulverevir over en lengre tidsperiode, kan bidra til å oppfylle vilkårene for å ha hjemmel for felling av ulv når bestandsmålet er oppnådd. For vedtak basert på psyko-sosiale aspekter må det også vurderes om den beste tilnærmingen er felling av ulv, eller om man kan håndtere problemet på en annen måte, for eksempel ved informasjon, hjelp til å håndtere frykt og konfliktdempende tiltak. Det kan i større grad gjennomføres konfliktdempende tiltak i områder med ulverevir enn hva som har vært gjort de senere årene. Vi kan imidlertid ikke se at dette alene gir grunnlag for felling. Interessene må være av vesentlig betydning, og hensynet til naturmangfold er markert som en svært viktig offentlig interesse gjennom beskyttelsen i Grunnloven § 112.

Opprettholdelse av beitebruk og spredt bosetting

Komitèen viser til at beitebrukere er private næringsdrivende, men det er en offentlig interesse at vi har sau, rein og storfe på beite og at det er økonomisk aktivitet i distriktene. Videre har komitèen uttalt at dersom ulvebestanden virker negativt på den distriktpolitiske målsettingen om å opprettholde en spredt bosetting i Norge, kan det gi hjemmel for uttak. En sammensatt vurdering av ulike faktorer må avgjøre om dette vilkåret er oppfylt.

Når det gjelder opprettholdelse av beitebruk, vil sekretariatene vise til at Stortinget har vedtatt et prinsipp om geografisk differensiert forvaltning. Dette innebærer at man skal forvalte rovdyr og beitedyr så adskilt som mulig, og at for å nå dette målet har man delt inn landet i områder prioritert for rovvilt og områder prioritert for beitedyr. Grunnlaget for avgrensning av ulvesonen er samiske tamreinområder og hvor det er mest sau som går fritt på utmarksbeite. Innenfor ulvesonen skal drifta tilpasses rovviltforekomst gjennom forebyggende tiltak og omstilling. Erfaringene viser at det er mulig å forebygge ulveskader på sau innenfor ulvesonen ved bruk av rovviltavvisende gjerder, under forutsetning av at det finnes tilstrekkelig med egnet innmark som kan gjerdes inn.

For storfe er sannsynligheten for skader forårsaket av ulv vesentlig mindre enn for sau. Totalt er 19 storfe registrert som ulvedrept i Norge i årene 1997-2016, med en årlig variasjon på 0-4 ulvedrepte (Wabakken et. al, 2017). Det kan være enklere å forebygge skader på storfe i en akutt situasjon gjennom ekstraordinært tilsyn, da storfe i langt større grad enn sauen går samlet i flokk. Det er også mulig å få tilskudd til tidlig nedsanking om skadesituasjonen utvikler seg.

Sekretariatene viser til at prinsippet om en tydelig soneforvaltning av rovvilt skal legges til grunn i rovviltforvaltningen. I hht. Innst. 257 L har komiteen uttalt at dette innebærer at man skal forvalte rovdyr og beitedyr så adskilt som mulig, og at for å nå dette målet har man delt inn landet i områder prioritert for rovvilt og områder prioritert for beitedyr. Den todelte målsetningen skal sikre rovviltbestandenes overlevelse, og næringsdrift basert på beitebruk i utmark. I juli 2006 sendte Miljøverndepartementet og Landbruks- og matdepartementet ut et felles brev som beskrev hvordan signalene i rovviltpolitikken skulle følges opp i den samlede statlige forvaltningen. I brevet presiseres blant annet følgende om den todelte målsetningen:

"I områder som er definert som prioriterte rovviltområder i de regionvise forvaltningsplanene, skal saueproduksjon og andre produksjoner basert på utmarksbeite tilpasses med utgangspunkt i forekomsten av rovvilt i beiteområdet. Dette innebærer at det i enkelte områder vil være behov for langsiktige investeringer i endret driftsopplegg eller omlegging til annen produksjon."

Innenfor gjeldende rammevilkår mener sekretariatene at tilstedeværelse av ulverevir innenfor ulvesona ikke skal forhindre fortsatt beitebruk i området, men det kan oppstå ulemper ved at drifta må tilpasses rovviltforekomsten i beiteområdet. Det er fortsatt mulig å kunne drive med storfe på utmark, og med sau på inngjerdete arealer innenfor ulvesonen. Innenfor ulvesonen har for øvrig bjørnen tidligere vært en større skadegjører på sau i utmark enn ulven, også over en lang sammenhengende periode på 14 år, fra 1988-2001 (Wabakken et. al, 2017). I vurderingen om det finnes andre tilfredsstillende løsninger enn felling, viser sekretariatene til at det vil derfor også være behov for tunge forebyggende tiltak rettet mot sau innenfor ulvesona på grunn av forekomst av bjørn.

Ut fra angivelser over arealbruk for 2016-2017 ligger både Osdalsreviret og Julussareviret i hovedsak utenfor ulvesona i kommunene Rendalen og Stor-Elvdal, og dermed utenfor området der bestandsmålet for ulv fortrinnsvis skal oppfylles. Samtidig ligger revirene innenfor blått område i forvaltningsplanen for rovvilt i Hedmark, der bestandsmål for jerv, gaupe og bjørn skal oppfylles. Selv om bjørn også kan ta storfe, mener sekretariatene at risikoen for tap til ulv vil være større enn risiko for tap til bjørn innenfor et ulverevir. I Rendalen er det siden 1.1.1997 registrert 6 ulveskader på storfe (døde og skadet, men ikke avlivet), men ingen skader forårsaket av bjørn. I Stor-Elvdal er det i

samme periode registrert 5 skader på storfe forårsaket av ulv, og 3 skader forårsaket av bjørn. Fylkesmannen har over en periode hatt en egen satsing for å øke storfekjøttproduksjon i Hedmark, også som en tilpasning til at det i deler av fylket er vanskelig å drive med sau på utmarksbeite på grunn av rovviltsituasjonen. En kartlegging av beiteressursene gjennomført av NIBIO synliggjør en betydelig beitekapasitet (NIBIO rapport Vol.2, nr. 59, 2016). Ut fra et klimaperspektiv er matproduksjon basert på egne ressurser viktig, og Meld.St. 11 (2016-17) vises det til betydningen av å utnytte beiteressursene. Både Rendalen og Stor-Elvdal er områder der økt satsing på storfe er aktuelt, da storfehold er et bedre alternativ enn å drive med sau på utmarksbeite. Dette har også Rendalen kommune fokusert på i sin egen næringsplan «Ny giv i Rendalslandbruket – plan for økt lokal verdiskaping 2014-2017». Rendalen har gjennom de siste 20 årene hatt betydelige skader på sau forårsaket av både jerv, ulv og bjørn. Selv om skadeomfanget og skadepotensialet på storfe ikke er vesentlig, vil det å drive med storfe innenfor ulverevir likevel være heftet med ulemper for dyreeierne, som for eksempel problemer med skremte dyr. Sekretariatene har konkludert med at vilkåret om skade og skadepotensiale i naturmangfoldloven § 18 første ledd, bokstav b ikke er oppfylt. Samtidig mener vi at det er relevant å vurdere hensynet til beitebruk generelt i områder utenfor ulvesona som en offentlig interesse av vesentlig betydning, jf. nml. § 18 første ledd, bokstav c, jf. også prinsippet om differensiert forvaltning. For revirene som i hovedsak ligger utenfor ulvesona kan denne interessen tillegges mer vekt enn i de øvrige revirene, som ligger innenfor ulvesona.

Årsakene og konsekvensene av fraflytting er komplekse og handler om mange ulike dimensjoner. Resultatene fra en stor undersøkelse om flyttestrømmer viste at flertallet av de undersøkte trekker fram sosiale motiver for å flytte (Nordisk Ministerråd). Det å komme nærmere slekt og venner, i tillegg til det å bytte miljø, teller mest. Sosiale forhold ble oppgitt som den viktigste årsaken til flyttingen (40 %). Bare rundt en femtedel oppgav arbeid som et motiv for flytting.

Bosetting i distriktene er en forutsetning for å opprettholde matproduksjonen og pleie av kulturlandskapet. Videre representerer distriktene en viktig ressurs i utviklingen av Norge som reiselivsdestinasjon. Forekomst av ulv fører til ulemper for husdyrhold på utmarksbeite. Samtidig kan rovviltforekomst også utgjøre en ressurs for reiselivsbedrifter som baserer seg på villmarksopplevelser. Det skjer også en viss tilflytting til distriktene, og for å vurdere ulvens påvirkning på bosettingen i distriktene måtte en også se på hvilke motiver folk oppgir for å flytte til bygdene. Sekretariatet kan ikke se at ulvebestandens påvirkning kan skilles ut som eget tema, eller at det er sannsynliggjort at den virker negativt på den distriktpolitiske målsettingen om å opprettholde en spredt bosetting i Norge.

Ut fra de ovennevnte vurderingene mener sekretariatene at vilkårene for felling av ulv i etablerte revir ikke er oppfylt ut fra hensynet til opprettholdelse av beitebruk og spredt bosetting innenfor ulvesona, jf. nml. § 18, bokstav c. Dette har sammenheng med muligheten for å kunne gjennomføre andre tilfredsstillende løsninger, sett også i forhold til prinsippet om en differensiert forvaltning. Når det gjelder spredt bosetting, er det vanskelig å dokumentere en sannsynlig sammenheng mellom forekomst av ulv og bosettingsmønster.

Utenfor ulvesona anser vi at det kan være hjemmelsgrunnlag for felling av ulv i Osdalsflokken og Julussaflokken når man legger vekt på hensynet til å opprettholde beitebruk utenfor ulvesona.

I denne vurderingen er det også lagt vekt på at hold av storfe allerede er en tilpasning til at det er fast forekomst av alle de fire store rovdyrene i Rendalen. Rovdyrsituasjonen i Rendalen og deler av Stor-Elvdal gjør det vanskelig å ha sau på utmarksbeite.

5.3 Sammenfatning og konklusjoner

Stortinget har lagt til grunn at når bestandsmålene for rovvilt er nådd, skal ulvebestanden kunne reguleres i henhold til fastsatte politiske bestandsmål, også innenfor ulvesona. Det er viktig konfliktdempende tiltak at ulvebestanden kan forvaltes både innenfor og utenfor ulvesona. Samtidig viser behandlingen av ulvesaken i Stortinget og Prop. 63 L (Endringer i naturmangfoldloven) at Bernkonvensjonens rammer er strenge, og at det er et begrenset handlingsrom for felling av ulv etter naturmangfoldlovens bestemmelser. Sekretariatene har drøftet de ulike bestemmelsene i naturmangfoldloven § 18, første ledd b og c, og vurdert disse med hensyn til felling av etablerte revirer innenfor og utenfor ulvesona.

Sekretariatene mener at det ut fra situasjonen i år ikke er hjemmel i nml. § 18 første ledd, **bokstav b**, for felling av ulv i dagens etablerte ulverevirer. Dette gjelder både innenfor og utenfor ulvesona. Vilårene som gjelder skadeomfang og skadepotensiale anses ikke som oppfylt.

Når det gjelder felling av Osdalsflokken og Julussaflokken, som i hovedsak ligger utenfor ulvesona, anser sekretariatene at vilårene for felling etter nml. § 18, **første ledd bokstav c** (allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning) er oppfylt. I denne vurderingen er det lagt vekt på at samfunnsinteressene knyttet til utmarksnæring og beitebruk er offentlige og vesentlige i utmarkskommuner som Rendalen og Stor-Elvdal, og at disse skal tillegges større vekt ut fra prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning.

Et vilkår for felling er at det ikke skal foreligge andre tilfredsstillende løsninger, jf. nml. § 18. Skadeforebyggende tiltak som ekstraordinært tilsyn, eller nedsanking av dyr i akutte situasjoner kan bidra til å forhindre skader på storfe innenfor beiteområder som berøres av ulverevir. Bruk av radiobjeller vil også kunne gjøre det lettere å følge bevegelsene til dyra, og bidra til å oppdage angrep tidlig. Likevel vil det å drive med storfe innenfor etablerte ulverevir være heftet med en vesentlig ulempe. Driftsmessige ulemper og hensynet til dyrevelferd kan medføre at beitebrukerne ikke lenger finner det tjenlig å slippe dyr på utmarksbeite i disse områdene. Dette vil vanskeligjøre en videre satsing på beitenæring i disse områdene.

Inntekter fra utmarksnæringen er i stor grad basert på inntekter fra utleie av jakt og tilrettelegging i forbindelse med jakt, blant annet hytteutleie. Innenfor etablerte ulverevir vil det medføre stor risiko å jakte med løshund. Ulveangrep på hund kan i stor grad forebygges ved å jakte uten hund, eller med hund i bånd, og det vil fortsatt være mulig å bedrive jakt i slike områder. Bruk av løshund står imidlertid sterkt i norske jakttradisjoner, og for mange jegere vil det ikke være attraktivt å jakte innenfor etablerte ulverevir. Dette medfører reduserte inntekter knyttet til jaktutleie fordi jegerne heller velger å jakte i andre områder. Med bakgrunn i at bestandsmålet for ulv i Norge er nådd, og ut fra prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning, der terskelen for felling skal være lavere utenfor enn innenfor ulvesona, mener sekretariatene at vilårene for felling av Osdalsflokken og Julussaflokken er oppfylt.

6 Vurdering av bestandens status og forventede utvikling

Ved vurdering av kvote for lisensfelling skal det ifølge kommentarene til rovviltforskriften § 7 annet ledd gjøres en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling. Ut i fra dette skal det sannsynliggjøres at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen.

I følge naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav a til f kan vedtak treffes bare hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse.

Bestandsstatus

Vinteren 2015-2016 ble totalt 46 familiegrupper av ulv dokumentert i Skandinavia, hvorav 34 i Sverige, fem i Norge og sju med tilhold på begge sider av riksgrensen.

Totalt ble 28 revirmarkerende par påvist, hvorav 19 ble funnet i Sverige, tre på tvers av riksgrensen og seks i Norge.

Ved feltregistreringer og DNA-analyser er det bekreftet 43 valpekull i 2016, hvorav 32 ble påvist i Sverige, sju i svensk-norske grenserevir og fire i Norge.

Bestandsutvikling

I store trekk har den skandinaviske ulvestammen hatt en årlig tilvekst siden 1990-tallet. For antall dokumenterte familiegrupper har det imidlertid vært et brudd i denne trenden de to siste vintersesongene, da antall familiegrupper i vinter ikke er høyere enn det som ble registrert vinteren 2014-2015 (Figur 2). Antall ynglinger, som er basis for bestandsberegningen, følger trenden i antall familiegrupper, og dermed har totalbestanden av ulv i Skandinavia heller ikke økt de to siste årene. Selv om summen av antall dokumenterte familiegrupper og revirmarkerende par har økt siden 2014/2015 (Figur 2), påvirkes bestandsberegningen av at andelen familiegrupper i forhold til par har variert mellom årene. Trender i en populasjon bør leses over flere år.

Den norske delen av ulvebestanden har økt i samme periode. I den svenske delbestanden, der den største andelen av Skandinavias ulver holder til, er det ingen tydelige endringer i bestandstallene de siste to årene.

Genetisk status

Ingen nye finsk-russiske ulver ble dokumentert i siste registreringsperiode. Tre tidligere kjente finsk-russiske ulver hadde fortsatt tilhold i Sverige. Den første var en hannulv i en familiegruppe i Dalarnas län (Tunturi), der den var far til årssvalper i reviret. Ulven er ikke lenger å finne etter november 2016. Den ble første gang påvist i januar samme år. Videre var det en hannulv i en familiegruppe i Gävleborgs län (Prästskogen), der den var far til årssvalper i 2016. Ulven var ikke lenger å finne i reviret etter oktober samme år. Den har vært kjent i Sverige siden desember 2006. En ny hann er dokumentert i familiegruppen. Det tredje individet var ei ulvetispe i et revirmarkerende par i Örebro län (Tiveden). Ulven har vært kjent i Sverige siden 2013.

Avkom til ulver av finsk-russisk opprinnelse blir kalt F1. Genetisk sett er disse F1 sammen med immigranter spesielt viktige individer for bestanden. To slike valpekull ble født våren 2016, et i Prästskogen og et i Tunturi. Ingen valper etter det finsk-russiske paret som tidligere har ynglet i Tiveden (2013 og 2014) er påvist genetisk i løpet av registreringssesongen. Sju av ni genetisk identifiserte avkom født i Tiveden 2013 og 2014 er hittil påvist døde.

I seks av vinterens familiegrupper var én av de revirmarkerende ulvene en F1 hvorav fem også var foreldre til årsvulper og/eller fjorårsavkom i familiegruppen. En sjuende F1 var mor til et valpekull i Julussa-reviret i Norge, men ble ikke påvist i reviret gjennom vintersesongen. Ingen F1 er dokumentert i revirmarkerende par.

Den gjennomsnittlige innavlskoeffisienten, som reflekterer innavlsnivået i den skandinaviske ulvestammen, ble beregnet til 0,23 blant avkom i vinterens registrerte familiegrupper, en svak bedring i forhold til foregående år. Bedringen skyldtes i stor grad ynglingen til den nye immigranten (G15-16) i Tunturi-reviret i Dalarna.

Ved fastsetting av kvote må det også tas hensyn til annen forventet dødelighet i populasjonen. Siden kartleggingsperioden for 2016/2017 startet (1. okt. 2016), er det en kjent avgang på 12 dyr i Norge (Vedlegg 2, tabell 2). Det kan også være en ytterligere avgang fra bestanden som av ulike årsaker ikke er registrert i Rovbasen, eksempelvis ulykker, naturlig død og ulovlig felling. Sekretariatene viser til eget saksframlegg hvor sekretariatene anbefaler en kvote for lisensfelling på 12 ulver utenfor ulvesona, og utenfor de områdene som benyttes av Julussaflokken og Osdalsflokken, i region 4 og 5. Det må også legges til grunn at det vil vedtas kvoter for lisensfelling innenfor andre rovviltregioner i Norge, samtidig som svenske myndigheter kan fatte vedtak om uttak i populasjonen på svensk side.

Antallet ynglinger innenfor forvaltningsområde 4 og 5 har i perioden 2009 - 2013 ligget relativt stabilt med 3 årlige helnorske ynglinger, og en variasjon på mellom totalt 4,5 og 5,5. I 2014 ble det registrert 2 ynglinger i helnorske revir, og totalt 4,5 inkludert grenserevir. I 2015 ble det dokumentert 7 helnorske ynglinger og totalt 9 ynglinger. Bestanden lå dermed vesentlig over bestandsmålet. I 2016 er det dokumentert 4 helnorske ynglinger og totalt 7,5 med grenserevir.

Sannsynligheten er høy for at det forekommer yngling innenfor etablerte revirer der foreldreparet forblir intakt, mens innenfor revir der ett eller begge foreldreindivider blir borte, vil sannsynligheten for reproduksjon være vesentlig lavere. I en så liten populasjon som den norske delen av ulvestammen, vil imidlertid tilfældigheter kunne føre til store variasjoner fra år til år. Naturlig avgang, ulykker (f.eks. påkjørsel) eller illegal jakt kan være forhold som kan føre til at en eller begge foreldreindivider innen et revir blir borte og redusere sannsynligheten for yngling. Også genetisk status (innavlsgrad) har betydning for ynglesuksess. Der flere slike forhold sammenfaller, kan det få stor betydning for antallet ynglinger påfølgende vår. Ved fastsetting av kvote må disse forholdene tas i betraktning, slik at gjenværende revirer er tilstrekkelig til å sannsynliggjøre at bestandsmålet nås også neste år. Gjennom vinterens kartlegging er det dokumentert totalt 16 familiegrupper og revirmarkerende par inkludert grenserevir når grenserevir teller med en faktor på 0,5. Det er dokumentert yngling våren 2017 innenfor revirene Slettås og Osdalen.

Ifølge kommentarene til rovviltforskriften § 7, kan ikke nemndene fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller revirmarkerende når den «norske» del av bestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir. På bakgrunn av tallene fra siste vinters kartlegging, hvor det fremgår at det var 11 helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og totalt 16 inkludert grenserevir (grenserevir teller med en faktor på 0,5), anser sekretariatet at nemndene kan fatte vedtak om uttak av familiegrupper/ revirmarkerende par.

7 Sekretariatenes forslag til kvote, fellingsperiode og fellingsområde

Kvote

Etter en samlet vurdering anbefaler sekretariatene at det åpnes for lisensfelling innenfor revirene Osdalen og Julussa, med den hensikt å ta ut alle dyr i disse revirene. Sekretariatene anser at vilkårene for felling etter nml. § 18, første ledd c er oppfylt innenfor disse reviområdene. I denne vurderingen er det lagt vekt på at samfunnsinteressene knyttet til utmarksnæring og beitebruk er offentlige og vesentlige i utmarkskommuner som Rendalen og Stor-Elvdal, og at disse skal tillegges større vekt ut fra prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning. Sekretariatene anser at det ikke foreligger andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling. På bakgrunn av genetisk status hos foreldreindividene i Julussa og Osdalen kan ikke sekretariatene se at felling i disse revirene vil medføre vesentlig negative effekter på den genetiske statusen i populasjonen.

Det anbefales en kvote på totalt 16 dyr. Kvotes størrelse er foreslått slik på bakgrunn av forventet flokkstørrelse og en målsetning om at alle dyr som tilhører de to revirene skal tas ut. Dersom det viser seg at antallet dyr innenfor disse revirene er lavere enn den totale kvoten, forutsetter sekretariatene at en eventuell restkvote ikke tas ut i andre områder, og at det iverksettes nødvendige tiltak for å hindre felling av eventuelt andre dyr som vandrer inn i reviområdene.

Ut fra den kunnskap sekretariatene har, mener vi det er grunnlag for å anta at et slikt uttak ikke vil være til hinder for mulighetene til å nå bestandsmålet kommende år, og ikke vil true bestandens overlevelse på sikt.

I disse vurderingene er det tatt hensyn til et samtidig forslag om uttak av inntil 12 dyr utenfor ulvesona i region 4 og 5, og utenfor de områdene som benyttes av Julussaflokken og Osdalsflokken.

Fellingsperiode

Fellingsperioden for lisensfelling av ulv utenfor ulvesonen er fastsatt i rovviltforskriftens § 10 e) fra 1. oktober til 31. mars. Rovviltnemndene kan fastsette en kortere fellingsperiode dersom særlige forhold tilsier det. Det er i rovviltforskriften avgrenset en kortere fellingsperiode innenfor ulvesonen enn utenfor, jf. § 10 d. Bakgrunnen for dette er at lisensfelling innenfor ulvesonen vil kunne berøre etablerte revirer. Hensikten er på den ene siden å sikre at årsvalpene er store nok til å kunne greie seg uten foreldredyr dersom disse blir skutt, og på den andre siden er fellingsperioden avgrenset av perioden da ny parring starter. Fordi den anbefalte kvoten innebærer lisensfelling innenfor etablerte revirer, anbefaler sekretariatene at disse hensynene legges til grunn ved fastsetting av fellingsperiode selv om hoveddelen av revirene ligger utenfor ulvesonen. Sekretariatene anbefaler nemndene å fastsette en fellingsperiode fra 1. januar 2018 til 15. februar 2018.

Avgrensning av fellingsområdet

Fellingsområder må avgrenses slik at risikoen for å felle individer fra tilgrensende revirer blir minst mulig. Samtidig må fellingsområdet være tilstrekkelig for å sikre en effektiv jakt. De faktiske revirgrensene kan avvike fra det som er registrert gjennom kartleggingen sist vinter. Revirgrensene kan også endres i løpet av fellingsperioden, spesielt dersom foreldreindivider felles tidlig. Foreldreindivider fra naborevir vil være mest utsatt, da de i større grad beveger seg i ytterkant av reviret. Det er spesielt viktig å skjerme revirer med genetisk verdifulle individer.

Ut fra hensynet til å skjerme individer fra tilgrensende revir, i særdeleshet genetisk viktige individer, samt å legge til rette for at jakten kan gjennomføres mest mulig effektivt i henhold til formålet med å ta ut alle individer innenfor de revirene hvor det åpnes for lisensfelling, anbefaler sekretariatene at lisensfelling kan foregå innenfor følgende område (se også kart i vedlegg 1):

Fra det punktet der fv. 636 krysser Glomma ved Steinvika og østover til krysset fv. 636, fv. 606 og Vikkjølveien. Videre østover langs Vikkjølveien til det punktet der denne møter fv. 607. Nordover langs fv. 607 til kommunegrensa mellom Åmot og Rendalen. Videre østover langs kommunegrensa til kommunegrensa mellom Trysil og Engerdal. Videre østover til denne krysser Trysil/ Femundsvassdraget. Nordover langs vestsiden av Trysil/ Femundsvassdraget til dette krysser fv. 217. Vestover langs fv. 217 til Åkrestrømmen og videre langs fv. 30 til denne krysser Glomma. Sørøstover langs østsiden av Glomma til denne krysser fv. 636.

8 Vurdering av naturmangfoldloven §§ 8-12

Etter lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), av 19.6.2009 nr. 100, § 7 skal prinsippene i lovens §§ 8 til 12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Beslutninger som kan påvirke naturmangfoldet skal baseres på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, jf. naturmangfoldloven § 8.

Ulvebestanden er godt undersøkt med årlige sporinger, og man har dermed god oversikt over svingningene i bestanden, jf. Rapporten *Bestandsovervåking av ulv vinteren 2016-2017. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia 1-2017. "Føre-var-prinsippet"* i § 9 sier at når det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvordan beslutningens virkning vil være på naturmiljøet, skal man unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Sekretariatene mener at det i denne saken foreligger tilstrekkelig kunnskap og føre-var-prinsippet i nml. § 9 derfor tillegges mindre vekt.

Det foreligger betydelig kunnskap om den samlede belastningen som populasjonen av ulv blir utsatt for, jf. nml § 10, blant annet gjennom statusrapporter og annen informasjon fra Skandulv som inkluderer oversikt over både regulær og irregulær avgang. I tillegg er det gjennomført forskningsprosjekter der blant annet dødelighet og betydning av ulike faktorer er beskrevet. Alle døde individer av ulv blir løpende registrert i Rovbase. Siden kartleggingsperioden for 2016/2017 startet (1. okt. 2016), er det en kjent avgang på 12 dyr i Norge. Det kan også være en ytterligere avgang fra bestanden som av ulike årsaker ikke er registrert i Rovbasen, eksempelvis ulykker, naturlig død og ulovlig felling. Det vil også kunne åpnes for lisensfelling av ulv i Sverige og andre rovviltregioner i Norge. Ut fra kunnskap om bestandsstatus og -dynamikk i ulvebestanden, samt bestandsmålsettingen for ulv, anser sekretariatene at den samlede belastningen ikke blir for stor ved et uttak av Osdalsflokken og Julussaflokken.

Sekretariatene anser ikke at nml. § 11 om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver er relevant å vurdere i denne sammenheng.

I henhold til nml. § 12 skal det for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater. I denne saken er det lagt stor vekt på prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning, hvilket innebærer at ynglinger av ulv fortrinnsvis skal foregå innenfor ulvesonen. Det foreslåtte uttaket av ulv gjelder flokker som i hovedsak benytter områder utenfor ulvesonen. Det vises for øvrige til vurderingene i kapitlene ovenfor.

9 Innstilling

Etter rovviltforskriften § 10 kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av ulv. Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning og uttaket ikke truer bestandens overlevelse. Lisensfelling er felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet, jf. rovviltforskriften § 2. I henhold til naturmangfoldloven § 18, første ledd bokstav c) kan felling gjennomføres for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning.

Sekretariatene mener vilkår for lisensfelling av ulv er oppfylt, og tilrår derfor at rovviltnemndene i region 4 og 5 fatter følgende vedtak:

1. Om nemndenes myndighet

Rovviltnemndene i region 4 og 5 viser til den nasjonale målsettingen om 4-6 årlige ynglinger, der 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. De siste dokumenterte data om ynglinger fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt viser at det er registrert totalt 7,5 ynglinger der grenserevir teller med en faktor på 0,5. Av disse har 4 ynglinger forekommet i helnorske revirer.

Rovviltnemndene anser med det at de har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling av ulv, jf. §§ 10 og 4 første ledd bokstav d og e i rovviltforskriften.

2. Kvote

Rovviltnemndene har fattet vedtaket på bakgrunn av siste tilgjengelige vitenskapelige kunnskap om ulvens bestandsstatus, jf. naturmangfoldloven § 8. Det foreligger betydelig kunnskap om den skandinaviske ulvebestanden, og føre-var-prinsippet, jf. § 9, tillegges derfor mindre vekt. Nemndene anser at en kvote på inntil 16 dyr, med formål å ta ut alle individer i to revirer, ikke vil påføre bestanden en for stor samlet belastning, jf. nml. § 10. Hensynet til differensiert forvaltning er lagt til grunn for vedtaket, jf. nml. § 12. Nemndene anser ikke at nml. § 11 er relevant i denne sammenheng.

Ut fra den foreliggende dokumentasjon over revirmarkerende ulv og vedtatt politikk finner rovviltnemndene at det er grunnlag for å åpne for lisensfelling av ulv innenfor etablerte revirer. Rovviltnemndene finner at lisensfelling av ulv i to etablerte ulverevirer ikke er til hinder for å nå bestandsmålet i 2018.

Det fastsettes en kvote for lisensfelling på inntil 16 ulver innenfor følgende to revirer: Osdalen og Julussa. Uttak av alle individer innenfor disse revirene anses ikke å true overlevelsen av ulvebestanden på lang sikt, jf. naturmangfoldloven § 5, jf. også rovviltforskriften §§ 3 og 7.

3. Lisensfellingsområde

Ut fra hensynet til å skjerme individer fra tilgrensende revir, i særdeleshet genetisk viktige individer, samt å legge til rette for jakten kan gjennomføres mest mulig effektivt i henhold til formålet med å ta

ut alle individer innenfor de revirene hvor det åpnes for lisensfelling, avgrenses lisensfellingsområdet innenfor ulvesona til følgende område:

Fra det punktet der fv. 636 krysser Glomma ved Steinvika og østover til krysset fv. 636, fv. 606 og Vikkjølveien. Videre østover langs Vikkjølveien til det punktet der denne møter fv. 607. Nordover langs fv. 607 til kommunegrensa mellom Åmot og Rendalen. Videre østover langs kommunegrensa til kommunegrensa mellom Trysil og Engerdal. Videre østover til denne krysser Trysil/ Femundsvassdraget. Nordover langs vestsiden av Trysil/ Femundsvassdraget til dette krysser fv. 217. Vestover langs fv. 217 til Åkrestrømmen og videre langs fv. 30 til denne krysser Glomma. Sørøstover langs østsiden av Glomma til denne krysser fv. 636.

4. Lisensfellingsperiode

Lisensfellingsperioden fastsettes til perioden fra 1. januar til 15. februar 2018.

5. Forholdsregler for å unngå felling av genetisk viktige individer

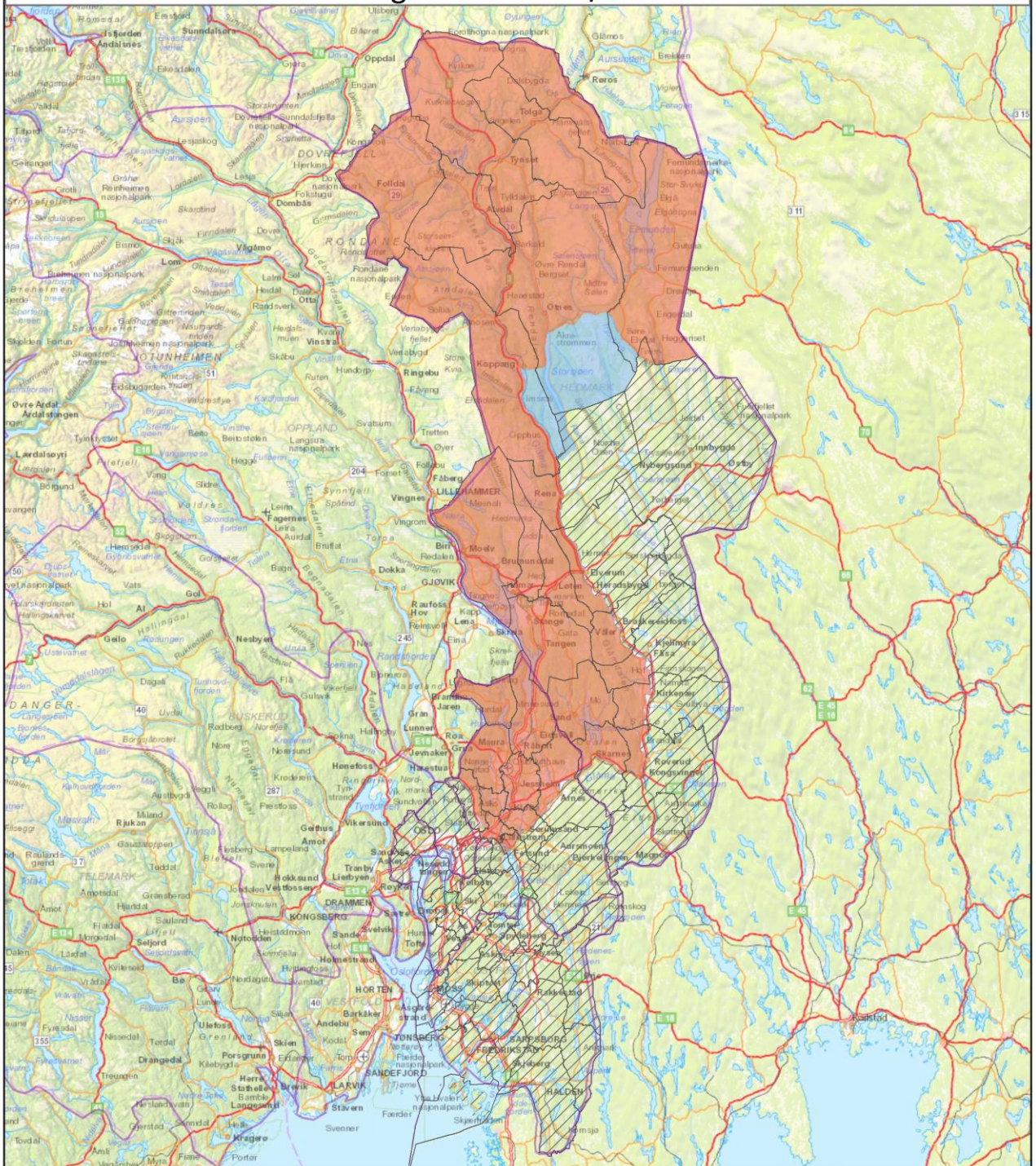
Ut i fra dagens kunnskap anser rovviltnemndene å ha tatt de forholdsregler som skal tas for å ivareta genetisk viktige individer. Dersom ny kunnskap om viktige genetiske individer skulle tilkomme, kan fylkesmennene i samråd med lederne av rovviltnemndene i region 4 og 5 gjøre det som er nødvendig for å redusere sannsynligheten for at disse felles.

6. Vilkår for deltakere i lisensfelling

Jeger plikter å holde seg oppdatert om status for lisensfellinga minst en gang daglig under fellingsforsøk. Fylkesmannen oppretter en ulvetelefon som gir jegeren opplysning om antall felte dyr og hvor mange dyr som gjenstår på kvoten. Jeger plikter også å registrere seg som bruker av Fylkesmannens løsning for SMS-varsling om status for lisensfellinga.

Vedtaket er fattet med hjemmel i § 10 i forskrift om forvaltning av rovvilt av 18. mars 2005, jf. § 18 i lov om forvaltning av naturmangfold av 19. juni 2009. Dette vedtaket er et enkeltvedtak og kan påklages i medhold av forvaltningsloven kapittel VI, senest innen 3 uker etter at vedtaket er gjort kjent.

Vedlegg 1: Sekretariatens anbefaling om fellingsområde ved lisensfelling av ulv i 2017/ 2018

- Fellingsområde utenfor ulvesona og utenfor områder benyttet av Osdalsflokken og Julussaflokken (fellingsperiode 1.10.2017 - 31.3.2018)
- Fellingsområde i områder benyttet av Osdalsflokken og Julussaflokken (fellingsperiode 1.1.2018 - 15.2.2018)
- Ulvesone

Vedlegg 2: Kunnskapsgrunnlag

I. Bestandssituasjonen for ulv

De siste opplysningene om bestandssituasjonen for ulv per dags dato er sammenstilt i rapporten "Bestandsovervåking av ulv vinteren 2016-2017. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia". Rapporten er utarbeidet på oppdrag av Miljødirektoratet i Norge og Naturvårdsverket i Sverige. Opplysningene nedenfor er hentet fra denne rapporten.

Kartlegging av valpekull og antall ulver i Skandinavia foregår hver vinter i perioden fra 1. oktober til 31. mars. Bestandsstørrelsen på ulv i Sverige og Skandinavia beregnes på bakgrunn av antall registrerte valpekull, mens den norske delen av bestanden beregnes på bakgrunn av kartlegging av alle individer i felt og DNA-analyser. Vinteren 2016-2017 ble den skandinaviske totalbestanden grovt beregnet til 430 ulver (95% CI: 340-559), beregningen tar ikke hensyn til dødelighet gjennom registrerings sesongen. Det ble påvist 54-56 ulver med helnorsk tilhold. I tillegg er 51-56 ulver påvist med tilhold på tvers av riksgrensen. Hoveddelen av de registrerte ulvene hadde tilknytning til ulvesonen. Tilsvarende tall fra forrige registrerings sesong (2015-2016) viste 65-68 helnorske ulver, og minst 25 med tilhold på begge sider av riksgrensen.

Tabell 1. Antall ulver i Norge, på tvers av riksgrensen eller med uklar status dokumentert vinteren 2016-17. Reell flokkstørrelse i familiegruppene registreres ikke lenger i Sverige, slik at ulv i grenseflokker er å betrakte som minimumstall. Tabellen er hentet fra rapporten *Ulv i Norge pr. 15. april 2017- foreløpige konklusjoner for vinteren 2016/2017*, og er oppdatert i henhold til endelig statusrapport *Bestandsovervåking av ulv vinteren 2016-2017. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia*.

Revir/område	Land	Fylke/län	Sosial status 2016-17	Kull født i 2016	Antall ulver 2016-17
Osdalen	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	10
Julussa	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	8 ¹
Letjenna	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	6
Mangen	N	Hedmark/Akershus	Familiegruppe	?	3-4
Aurskog	N	Akershus	Familiegruppe	Ja	3
Slettås	N/S	Hedmark/Värmland	Familiegruppe	Ja	9-10 ²
Varåa	N/S	Hedmark/Värmland	Familiegruppe	Ja	5-8
Juvberget	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	8
Rotna	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Nei?	3
Skugghöjden	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	5
Magnor	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	5
Skillingmark	N/S	Värml/Aker/Østf/Hed	Familiegruppe	Ja	7
Spekedalen	N	Hedmark	Revirmark. Par	Nei	2 ³
Kynna	N	Hedmark	Revirmark. Par	Nei	2
Flisdalen	N	Hedmark	Revirmark. Par	Nei	2
Gräsmark		Hedmark	Revirmark. Par	Nei	2
Østmarka	N	Akershus/Oslo	Revirmark. Par	Nei	2
Hobøl	N	Østfold	Revirmark. Par	Nei	2
Fulufjellet	N/S	Hedmark/Dalarna	Revirmark. Par	Nei	2 ⁴
Rømskog	N/S	Østf/Akersh/Värml	Revirmark. Par	Nei	2
Boksjø	S/N	V.Gotland/Østfold	Revirmark. Par	Nei	1-2
Elgklinten	N/S	Hedmark/Värmland	Stasjonær	Nei	1
Løten-Rendalen	N	Hedmark	Ikke stasjonær	Nei	1 ⁵

Sjølisand	N	Hedmark	Ikke stasjonær	Nei	1
Jømna	N	Hedmark	Ikke stasjonær?	Nei	1
Hurdalssjøen	N	Akershus	Ikke stasjonær	Nei	1
Lierne	N	Nord-Trøndelag	Ikke- stasjonær?	Nei	1 ⁶
Koppang	N	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1 ⁷
Stange, Grønli	N	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1 ⁸
Stange, Prestmarka	N	Hedmark	Ikke-stasjonær	Nei	1 ⁹
Tresjøen	N	Akershus	Ikke- stasjonær?	Nei	1
Froland	N	Aust-Agder	Ikke- stasjonær?	Nei	1 ¹⁰

¹ Ettårig hannulv født 2015 avlivet ved lisensjakt i Ringsaker kommune 11. januar 2017. Tispevalp født 2016 avlivet ved lisensjakt i Rendalen kommune 26. februar 2017. Hannulv avlivet ved lisensjakt i Stor-Elvdal kommune 23. mars 2017, etter all sannsynlighet avkom fra Julussaflakken.

² Ettårig tispe utvandret fra Slettåsreviret i oktober. Deretter avlivet etter etablering i par nord for Idre i Sverige 19.11.2016..

³ Par avlivet ved skadefelling i Rendalen kommune 2. desember 2016, født i revirene Slettås (hann) og Juvberget (tispe).

⁴ Hannen forsvunnet i mars 2017, sannsynlig illegal jakt.

⁵ Hannulv avlivet ved lisensjakt i Rendalen kommune 26. februar 2017.

⁶ Hannulv avlivet ved nødverge i Lierne kommune 26. oktober 2016.

⁷ Hannulv avlivet ved lisensjakt i Stor-Elvdal kommune 3. november 2016.

⁸ Tispe avlivet ved lisensjakt i Stange kommune 7. februar 2017.

⁹ Tispe avlivet ved lisensjakt i Stange kommune 31. mars 2017

¹⁰ Tispe avlivet ved lisensjakt i Froland kommune 6. oktober 2016.

Siden 1. oktober 2016 er det en kjent avgang på 12 ulver i Norge, hvorav åtte ved lisensjakt, tre ved skadefelling og en ved nødverge (tabell 2). Det er ingen kjent avgang innenfor forvaltningssona for ulv.

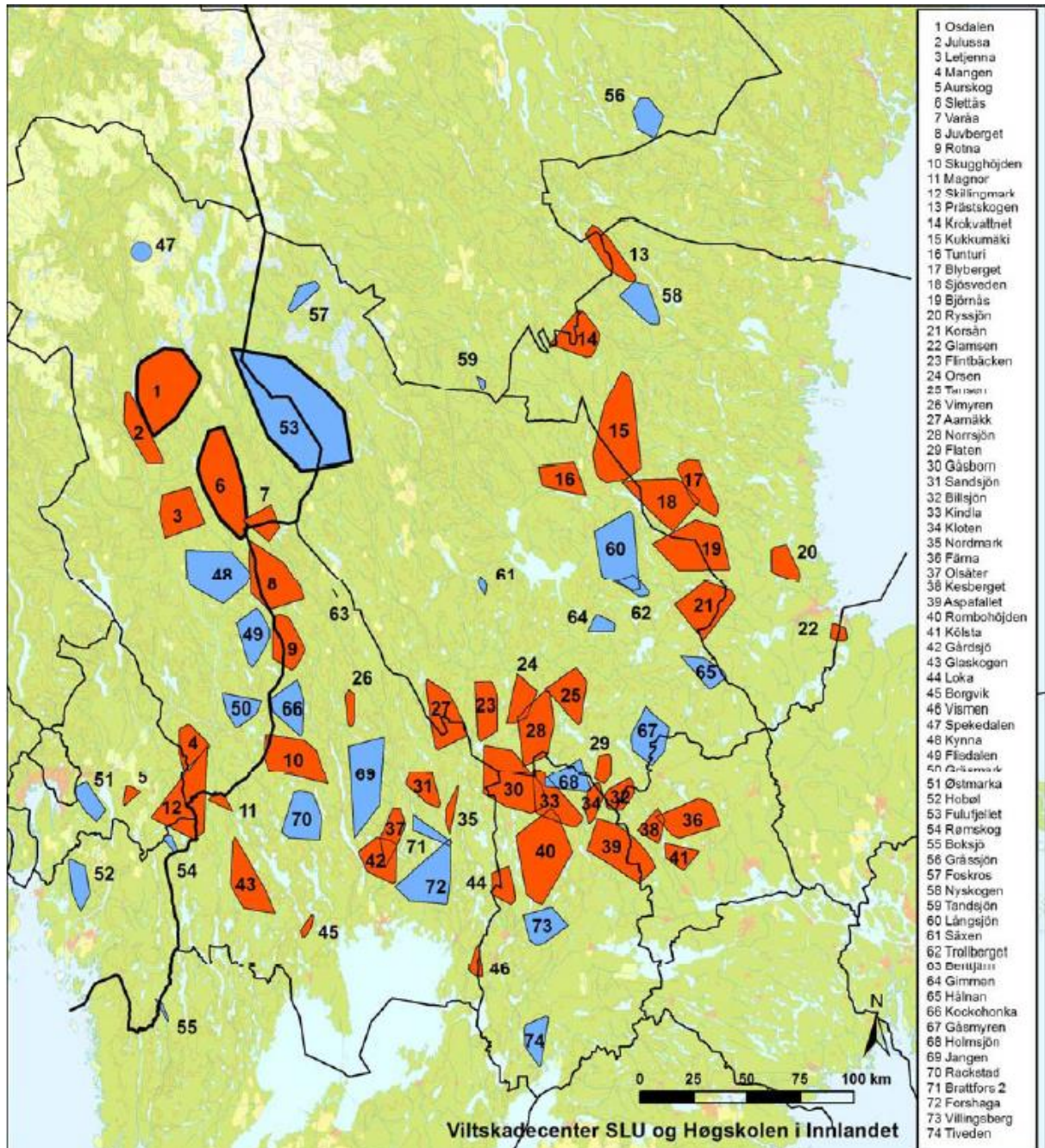
Tabell 2. Kjent avgang av ulv i Norge i perioden 1.10.2016 – 8.6.2017.

Kjønn	Dødsdato	Dødsårsak	Kommune
Hunn	24.4.2017	Skadefelling	Engerdal
Hunn	31.3.2017	Lisensfelling	Stange
Hann	23.3.2017	Lisensfelling	Stor-Elvdal
Hann	26.2.2017	Skadefelling	Rendalen
Hunn	26.2.2017	Skadefelling	Rendalen
Hunn	7.2.2017	Lisensfelling	Stange
Hann	11.1.2017	Lisensfelling	Ringsaker
Hunn	2.12.2016	Skadefelling	Rendalen
Hann	2.12.2016	Skadefelling	Rendalen
Hann	3.11.2016	Lisensfelling	Stor-Elvdal
Hann	26.10.2016	Nødverge	Lierne
Hunn	6.10.2016	Lisensfelling	Froland

Gjennom vinterens registreringer er det dokumentert totalt 46 familiegrupper og 28 revirmarkerende par i Skandinavia (figur 1). Etter en fordeling mellom Norge og Sverige der grenseoverskridende revir teller med en faktor på 0,5 for hvert land, utgjør den svenske delen av bestanden 37,5 familiegrupper og 20,5 par, mens den norske delen utgjør 8,5 familiegrupper og 7,5 par.

Totalt i Skandinavia ble det dokumentert 43 valpekull i 2016. Av disse var fire født i helnorske revir, og sju i grenserevir. De fire revirene med valper som er dokumentert i sin helhet i Norge er Osdalen, Julussa, Letjenja og Aurskog. De to sistnevnte har hele sin utstrekning innenfor ulvesona, mens Julussa er kartlagt med 67 prosent utenfor ulvesona og Osdalen er 96 prosent utenfor. For det helnorske reviret Mangen er det i følge statusrapport «Bestandsobservasjon av ulv vinteren 2016-

2017. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia» usikkert hvorvidt de har ynglet eller ikke. De sju grenserevirene hvor det er født valper er Slettås, Vardåa, Juvberget, Skugghöjden, Magnor og Skillingmark. Når det gjelder grensereviret Rotna, er det også i følge rapporten usikkert om de har ynglet eller ikke. For alle grenserevirene er den delen av reviret som ligger i Norge innenfor ulvesona.

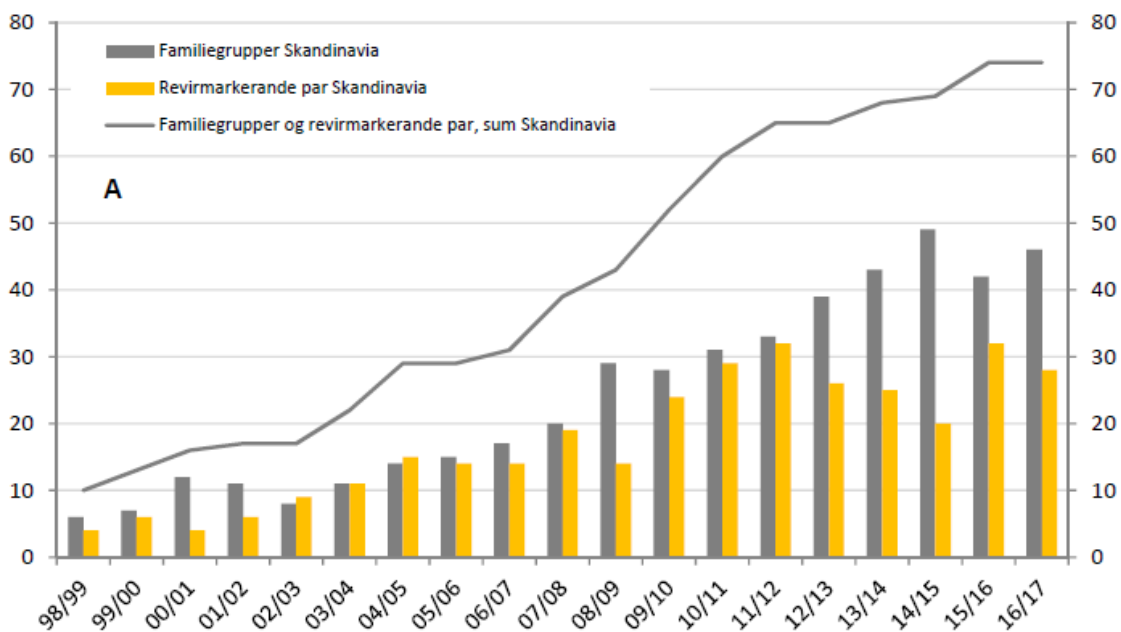
Figur 1: Familiegrupper (røde polygoner) og revirmarkerende par (blå polygoner). Tykk ytterkant angir revir hvor minst en ulv hadde GPS-sender vinteren 2016/2017. Figuren er hentet fra "Bestandsobservasjon av ulv vinteren 2016-2017. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia".

Yngling og utvandring av årssvalper foregår normalt etter kartleggingsperioden, når det ikke lenger er mulig å følge ulvenes bevegelse på sporsnø. Det er derfor ikke kjent hvor mange ynglinger som har skjedd våren 2017, eller hvor mange individer som er innenfor de fleste revirene. Med bakgrunn i at

I ledertispene i Slettås og Osdal er forvaltningsmerket er det bekreftet at det er født henholdsvis fem og sju valper i disse revirene 2017. Observasjoner som meldes inn i løpet av sommeren og høsten kan gi indikasjoner om status innenfor de andre reviområdene og om det har forekommet nye etableringer. Observasjoner som er registrert så langt danner imidlertid ikke et tilstrekkelig grunnlag for å gjøre gode nok vurderinger rundt dette.

I store trekk har den skandinaviske ulvestammen hatt en årlig tilvekst siden 1990-tallet. For antall dokumenterte familiegrupper har det imidlertid vært et brudd i denne trenden de to siste vintersesongene, da antall familiegrupper i vinter ikke er høyere enn det som ble registrert vinteren 2014-2015 (Figur 2). Antall ynglinger, som er basis for bestandsberegningen, følger trenden i antall familiegrupper, og dermed har totalbestanden av ulv i Skandinavia heller ikke økt de to siste årene. Selv om summen av antall dokumenterte familiegrupper og revirmarkerende par har økt siden 2014/2015 (Figur 2), påvirkes bestandsberegningen av at andelen familiegrupper i forhold til par har variert mellom årene. Trender i en populasjon bør leses over flere år.

Den norske delen av ulvebestanden har økt i samme periode. I den svenske delbestanden, der den største andelen av Skandinavias ulver holder til, er det ingen tydelige endringer i bestandstallene de siste to årene.

Figur 2: Ulveflokker og revirmarkerende par av ulv i Skandinavia i årene 1998/99 – 2016/17. Figuren er utarbeidet hentet fra rapporten *Bestandsovervåking av ulv vinteren 2016-2017. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia*.

Genetisk status:

Utvikling i graden av innavl i populasjonen følges årlig. Graden av innavl beskrives med en innavlskoeffisient som kan variere mellom 0 og 1. Innavlskoeffisienten øker jo mer slektskap det er mellom individer. Generelt har det vært en høy grad av innavl i den skandinaviske populasjonen, men innavlskoeffisienten har variert siden slutten av 90-tallet. I perioden 1996 til 2007 steg den gjennomsnittlige innavlskoeffisienten fra 0,13 til 0,3. Fra 2008 til 2012 sank innavlskoeffisienten igjen

til 0,25. Etter en svak økning til 0,26 i 2013, har det vært en reduksjon fra 0,25 i 2014 til 0,23 til 2016. En redusert grad av innavl bidrar til å styrke populasjonens levedyktighet på sikt.

II. Husdyr og beitebruk

Data om antall beitedyr er hentet fra søknad om produksjonstilskudd for søknadsomgangen august 2016. Det er bare antall dyr som beiter innenfor ulvesona hele beitesesongen som er med i tallmaterialet (tabell 3). I Hedmark er det besetninger som flyttes til beiteområder nord i fylket som går på innmarksbeite innenfor ulvesona i forkant og etterkant av utmarksbeitesesongen.

Tabell 3: Antall dyr på beite innenfor ulvesona i Hedmark, Oslo, Akershus og Østfold.

Kommune	Småfe på innmarksbeite/inngjerdet utmarksbeite	Storfe på innmarksbeite/inngjerdet utmarksbeite	Storfe og sau fritt på utmarksbeite
Kongsvinger	954	917	23 Storfe
Sør-Odal	48	191	0
Eidskog	764	926	0
Grue	949	22	300 Storfe
Åsnes	605	458	0
Våler	16	633	0
Elverum	914	1107	358 Storfe
Trysil	1130	828	172 Storfe
Åmot	894	357	375 Storfe
Sum Hedmark	6274	5439	1228 Storfe
Halden	1633	1798	
Moss	326	12	
Sarpsborg	2332	2923	
Fredrikstad	1563	788	
Hvaler	995	340	
Aremark	965	549	
Marker	1280	726	
Rømskog	489	12	
Trøgstad	1813	1187	
Spydeberg	1084	679	
Askim	527	10	
Eidsberg	2442	716	
Skiptvet	399	716	
Rakkestad	1590	1675	
Råde	787	292	
Rygge	139	5	
Våler	530	0	
Hobøl	258	53	
Sum Østfold	19152	12481	

Oslo	304	110	
Vestby	289	146	
Ski	357	293	
Ås	897	336	
Frogn	184	9	
Nesodden	49	124	
Oppegård	165	17	
Bærum	611	217	1100 sau + 50 storfe
Asker	136	397	100 sau + 50 storfe
Aurskog-Høland	1887	1247	
Fet	617	641	
Rælingen	508	357	
Enebakk	912	539	
Lørenskog	16	239	
Nes	483*	518*	
Sørum	166*	466*	
Sum Oslo og Akershus	6932	5166	1200 + 100 storfe

*tall fra søknad om produksjonstilskudd 2015

Innenfor ulvesona er det totalt ca. 33 000 småfe og ca. 24 000 storfe. Det meste av sauene som beiter innenfor ulvesona beiter på inngjerdet areal, og en stor andel av disse også innenfor rovdyravvisende gjerder. Unntaket er et område i Asker og Bærum hvor ca. 3400 sauer og 2000 storfe beiter fritt på utmarksbeite. I Hedmark beiter ca. 1200 storfe fritt på utmarksbeite innenfor ulvesona.

Osdalsreviret

Innenfor revirgrensene til Osdalsflokkene, som hovedsakelig ligger i Rendalen, beiter det 224 storfe i følge opplysninger hentet fra søknad om produksjonstilskudd søknadsomgangen 2016. Av disse går 67 fritt på utmarksbeite. Innenfor reviret beiter det også 7 småfe og 2 hester.

Julussareviret:

Innenfor revirgrensene til Julussareviret, som ligger i Åmot og Stor-Elvdal kommuner, beiter det 264 storfe i følge opplysninger hentet fra søknad om produksjonstilskudd 2016 264 storfe. Av disse går 127 storfe fritt på utmarksbeite.

Hedmark

Innenfor den delen av ulvesonen som ligger i Hedmark går det ca. 6 300 småfe på beite. I all hovedsak går disse dyrene på inngjerdete innmarksbeiter. I Grue og Trysil kommune går også et større antall dyr på store inngjerdete utmarksbeiter. Innenfor ulvesona flyttes det også en del besetninger til utmarksbeite lenger nord i fylket. Disse dyrene beiter på innmarksbeite i forkant og etterkant av beitesesongen i tilknytning driftssentrene. Disse dyrene inngår ikke i tallmaterialet opplistet i tabell 3.

Det er totalt ca. 6 700 storfe på beite innenfor ulvesonen i Hedmark. Av disse går ca. 1 200 på utmarksbeite. Det er et vesentlig antall storfe i mange kommuner innenfor ulvesona i Hedmark, med flest dyr i Kongsvinger, Elverum, Åsnes og Trysil. Størst antall dyr på utmarksbeite har kommunene Grue, Elverum og Åmot.

Oslo og Akershus

Innenfor ulvesona i Oslo og Akershus fylker beiter totalt ca. 6900 sauer. Disse går i all hovedsak på inngjerdet innmarks- og/eller utmarksbeite. Når det gjelder storfe, beiter ca. 5 200 storfe på inngjerdet innmarks-/utmarksbeite. I Asker og Bærum kommuner går ca. 3400 sau og 200 storfe fritt på utmarksbeite innenfor ulvesonen, noe av disse dyrene er hjemmehørende i Lier (Buskerud).

Østfold

Ulvesona omfatter hele Østfold. I 2016 var det registrert ca. 18 000 småfe og 12 000 storfe på beite i sesongen. Småfe produsentene i Østfold har gått vekk fra bruk av fritt utmarksbeite etter flere skadeår tidlig på 2000 tallet. Beitende husdyr i Østfold går derfor i all hovedsak på inngjerdet areal. Østfold har hatt sterk fokus på opparbeidelse av rovdyravvisende gjerder, og det anslås at om lag halvparten av småfe i fylket går innenfor rovdyravvisende gjerder av nyere eller eldre standard.

Skadehistorikk

Det er stor årlig variasjon i antallet dokumenterte skader innenfor ulvesona (tabell 4). I de årene med størst skadeomfang, har en stor andel av skadene vært knyttet til enkelthendelser eller gjentatte angrep innenfor samme områder. Med unntak av angrepene i beiteområdene til Kjølaberget/Hollaberget i Hedmark i 2012, har slike enkelthendelser forekommet på inngjerdete arealer (se kommentarer under tabellen). Det reelle skadeomfanget vil være noe større enn det som fremgår av tabell 3, fordi ikke alle ulvedrepte dyr blir gjenfunnet, eller gjenfunnede dyr er i en slik tilstand at det ikke lar seg gjøre å dokumentere skadeårsak. Idet mange av dyrene i ulvesona går på innmarksbeiter, vil det imidlertid være større sannsynlighet for gjenfunn og mulighet for dokumentasjon enn utenfor ulvesona hvor dyr går fritt på utmarksbeite.

Tabell 4: Antallet antatte og dokumenterte skader på husdyr forårsaket av ulv innenfor ulvesona samt i områder benyttet av Osdalsflokken og Julussaflokken i perioden 2010 – 2017. Tallene er hentet fra Rovbase.

	År	Sau	Storfe	Geit	Hund	Totalsum
Akershus	2010				1	1
	2011	1			1	2
	2012	4			2	6
	2013	3			2	5
	2014				1	1
	2015	46		1	3	50
	2016					
	2017				1	1
	Akershus	54		1	11	66

Hedmark	2010				4	4
	2011	16	1		3	20
	2012	38	1		2	41
	2013	3				3
	2014	13	1		4	18
	2015	42			3	45
	2016	6	5		2	13
	2017				3	3
Hedmark		118	8		21	147
Oslo	2012				1	1
	2015				1	1
Oslo					2	2
Østfold	2010	11			5	16
	2011	1				1
	2012	1				1
	2013					
	2014	10			1	11
	2015				1	2
	2016	1			1	2
	2017	23				23
Østfold		46			8	54
Totalsum		218	8	1	42	269

Kommentarer til tabell 4:

Akershus

Alle dokumenterte skader fra 2015 er registrert innenfor samme beiteområde i Enebakk kommune. Skadene stammer fra to hendelser i en kort avgrenset tidsperiode. I det ene tilfellet gikk sau innenfor et gjerde som ikke tilfredstilte standarden for rovdyravvisende gjerde. I det andre tilfellet kom ulv innenfor et godkjent rovdyravvisende gjerde via en svakhet i gjerdet.

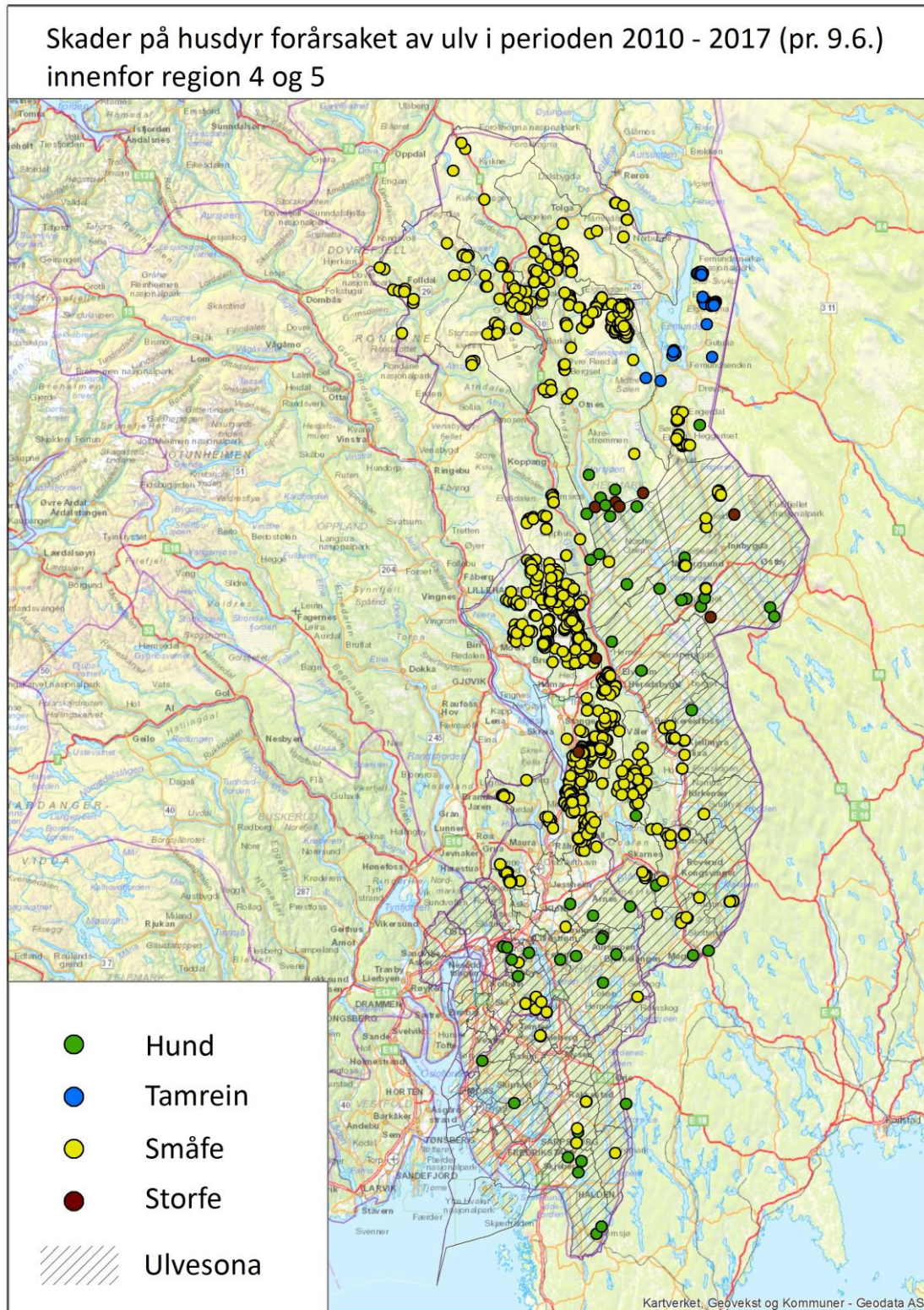
Hedmark

En stor andel av skadene dokumentert i 2012 (ca. 65 %) stammer fra ulveangrep i besetninger i Kjølaberget/ Hollaberget beiteområde. I påfølgende år er det gitt midler til å holde dyrene på innmarksbeite. Det er også gitt midler til oppsetting av rovdyravvisende gjerder rundt en del av innmarksbeitene.

En stor andel av skadene som er dokumentert i 2015 (ca. 69 %) stammer fra ett tilfelle der en ulv kom seg innenfor det rovviltavvisende utmarksgjerdet i Flendalen i Trysil kommune. Det ble gjennomført skadefellingsforsøk på ulven uten at den ble felt. I 2016 er det bevilget midler til forsterkning av det rovdyravvisende gjerdet. Skadene i 2016 stammer fra to forskjellige hendelser i Trysil hvor ulv kom seg innenfor inngjerdet innmarksbeite. Det var ikke rovviltavvisende gjerdestandard i noen av de to tilfellene.

Østfold

Alle skadene som er dokumentert i henholdsvis 2010 og 2014 stammer fra enkelthendelser hvert år, der ulv har gjort skade på sau på inngjerdet innmarksbeite. Skadene fra 2017 stammer fra en enkelthendelse i Askim hvor ulv har gjort skade på inngjerdet beite.

Figur 3: Dokumenterte ulveskader fra 2010-2017